
Üniversite Öğrencileri Arasında İşsizlik Riski, Kariyer Beklentileri ve Siyasal Marjinalleşme*

Aysu Serdar**
Şenol Baştürk***
Özer Arabacı****
Tahir Baştaymaz*****

ÖZET

İşsizlik günümüzde gelişmekte olan ülkeler kadar, gelişmiş Batı ekonomileri için de önemli bir problemdir. Bu nedenle bazı araştırmacılar, bu dönemi “işsizlik çağı” olarak tanımlamaktadırlar. Geleneksel olarak bu sorunu en fazla hisseden “gençlik” kategorisi, istihdam olanaklarındaki daralmanın yıpratıcı sonuçlarından en fazla etkilenen grup olurken; yeni döneme özgü olarak sorun “genç – eğitilmişler” arasında da yaygın olarak hissedilmeye başlanmıştır. Bazı araştırmalar gençler arasında yaygınlaşan ve eğitimin de etkilemediği yüksek işsizlik oranları ile siyasal marjinalleşme arasında bağlantı kurmaktadır. Bu çalışma, Türkiye’de işsizlik ile siyasal marjinalleşme arasındaki ilişkiyi incelemeye odaklanmaktadır. Ancak farklı olarak siyasal marjinalleşmenin etkisi, fiili işsizliğin yarattığı etkiler yerine; üniversite öğrencileri arasındaki işsizlik beklentilerinden hareket edilerek ölçülmeye çalışılacaktır. Bu amaçla Springer, vd (2001) tarafından geliştirilen kariyer beklentileri ölçeğiyle Bay ve Blekasune (2002)’nin çerçevesi arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Eğitilmiş gençler arasındaki işsizlik, siyasal marjinalleşme, genç işsizliği, işsizliğe yönelik sosyal politikalar.*

* Bu çalışma, IREC 2010 (Avrupa’da Endüstri İlişkileri Kongresi) - Oslo’da sunulan tebliğin genişletilmiş versiyonudur ve Uludağ Üniversitesi Bilimsel Araştırma Fonu tarafından desteklenen H-2007/48 nolu “Genç İşsizliğin Politik Marjinalleşme Üzerindeki Etkisi” isimli proje kapsamında yapılmıştır.

** Öğr. Gör. Dr., Uludağ Üniversitesi İİBF Çalışma Eko. ve End. İliş. Bölümü, aysu@uludag.edu.tr

*** Dr. , Uludağ Üniversitesi İİBF Çalışma Eko. ve End. İliş. Bölümü, sbasturk@uludag.edu.tr

**** Yard. Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi İİBF Ekonometri Bölümü, ozerarabaci@uludag.edu.tr

***** Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi İİBF Çalışma Eko. ve End. İliş. Bölümü, tahir@uludag.edu.tr

ABSTRACT

Unemployment Risks, Career Outcomes and Political Marginalism amongst University Students

Unemployment is one of the most notable issues in both developed and developing countries. Some of researchers have called that this “age of unemployment”. Youth population had been facing off most depressive side of this problem doubtlessly. Conventionally youth ages has been defined one of the disadvantageous group in the unemployers; also crises and after crises period has been radicalization of unemployment problems for educated ones. Some of scholars emphasized linked between unemployment experience of youths and different dimension of social marginalization This study will focus on relationship between unemployment depression and political marginalization for university students in Turkey. Researches investigated that being unemployment and political marginalization and their research resulted unemployment youth express less political confidence and less political interest but they more frequently support revolutionary political ideas and many of them found that correlation with political marginalization and unemployment experience for youths. Our study will be similar intention for Turkish youth. But originally we will investigate political marginalization and unemployment relationship on university students’ expectations. Naturally our research will be based on possible unemployment depressions and will comprise future unemployment expectations. For this purpose we will used Springer et al (2001) career outcome expectancy scale and study for Bay ve Blekesaune (2002) frame with carrer expectations approach.

Keywords: *Unemployment among, political marginalism, youth unemployment, social policies related to unemployment.*

GİRİŞ

Esnekleştirme ve güvencesiz istihdam biçimlerinin yaygınlaştırdığı işsizlik günümüzün en önemli sosyal sorunlarından birisidir. İşsizliğin sosyal problemlerinin, dikkat edilmesi gereken sonuçlarından birisi de; öznel toplumsal kesimler üzerinde, genelde yarattığından daha karmaşık sorunlara neden olmasıdır. Kırılgan gruplar olarak tanımlanan bu kesimler arasında, işsizlik sorunun en dikkat çekici nitelikler barındıranlarından birisi de “gençlerdir”. Gençlerin işgücü piyasalarında işsizlik riskiyle karşılaşması en muhtemel gruplardan birisi olduğu öteden beri bilinmektedir. Ancak özellikle 2008 küresel krizi sonrasında işgücü piyasalarında “genç işsizler” boyutları en hızlı artan; ancak iyileşmelerin en yavaş yaşandığı riskler ile karşı karşıya kalmışlardır (Bell, Blanchflower, 2010; Scarpetta, Sonnet, Manfredi, 2010). Bu risklerin Türkiye’de özellikle üniversite eğitimi alan gençler arasında yüksek olduğu

bilinmektedir. 2001 krizinin hemen ardından yükseliş gösteren eğitimli genç işsizlik oranları o günden bu yana ivmesini kaybetmemiştir. 2001 yılında yüksek eğitimli genç işsizlerin oranı %30,7 iken, bu oran kısmi dalgalanmalar göstermesine rağmen sürekli bu düzeylerde seyretmiş ve 2016 yılında %30,8 olmuştur (TÜİK, 2017). Bu bakımdan yüksek oranlı genç eğitimli işsizlik oranlarının Türkiye’de işgücü piyasasının belirgin özelliklerinden birisi olduğu iddia edilebilir (Vardar, 2007: 92).

İşsizliğin sadece işgücü piyasasıyla ilgili bir sorun olmadığı ve etkilerinin daha büyük çaplı toplumsal sorunların kaynağı olduğu bilinmektedir. Suç oranları, intihar oranları gibi “toplumsal sapma” biçimleri yanında (Laanani, Ghosn, Jouglu, Rey, 2015); boşanma ve borçlanmanın artışı gibi toplumsal kriz göstergeleri ile çok boyutlu ilişkileri vardır (Taş, Doğan, Önder, 2014). Toplumsal sorunları içeren bu ilişkiler, gençler arasında çok daha net şekilde kendini göstermektedir (Britt, 1997; Morrell, Page, Taylor, 2001). Bu sorunlardan bir tanesi de, genç işsizler arasında marjinal siyasal eğilimlerin benimsenmesidir. Yapılan araştırmalar, gençler arasında işsizlik deneyiminin şiddeti ile marjinal siyasal fikirlere taraftar olmak arasında bir bağlantı olduğunu; siyasal sisteme olan güvenin düştüğünü ve siyasal katılıma karşı yabancılaşma ile kayıtsızlığın (apathy) arttığını göstermektedir (Carle, 2000; Falk, Kuhn, Zweimüller, 2011; Henn, Foard, 2012; Hobbins, Lahusen, 2015; Lorenzini, 2015). Eğitimli gençler arasında ise, politik bilince ilişkin tavırların daha tutarlı olacağı söylenebilir. Ancak eğitimin işgücü piyasasında sağlanması beklenen avantajların büyüklüğü ve karşılanmaması durumunda hayal kırıklığını arttırıcı bir faktör olmaktadır. Eğitimli gençler aynı zamanda politik eyleme ilişkin daha fazla enformasyona sahip olduğu için; tepkilerin marjinal siyasal yorumlar tarafından dile getirilme ihtimalinin artış gösterebileceği iddia edilebilir.

Genç işsizliğin yaygınlaşması ve köklü bir toplumsal sorun haline gelmesi, sadece fiili olarak işsizliği deneyimleyenler arasında değil; bu yaygın riskle karşılaşma ihtimali olan henüz “aktif nüfus” içerisinde olmayan gençlik kategorilerini de etkilemektedir. Yüksek eğitimli işsizlik oranları, eğitimlerini sürdüren gençler arasında da hissedilen işsizlik riski algısını da arttırmaktadır (Gartell, 2009). Türkiye’de 2001 krizinden sonra yoğun hissedilen eğitimli genç işsizliğinin yarattığı kaygının, günümüzde sadece fiili işsizler arasında değil; özellikle mezuniyet aşamasına yakın üniversite öğrencileri arasında da önemli bir baskı kaynağı oluşturduğuna dair çok sayıda kanıt mevcuttur (Aslan, 2015; Dursun & Aytaç, 2012; Ersoy-Kart, Erdost, 2008; Tayfun, Korkmaz, 2016; Üstün, vd., 2014). Yine bu grup arasında, genel memnuniyet ve mutluluk düzeyi yanında; siyasal katılım ve güven gibi faktörlere ilişkin yargıların ortalamasının altında kaldığı bilinmektedir (Cankurtaran-Ontas, Buz, Hatiboglu, 2013; Değirmenci & Kaya, 2014). Bu durum özellikle siyasal kurumlara olan politik güvenin zayıflamasına ve siyasal marjinalleşmenin kökleşmesine neden olabilir.

İşsizlik riskinin genelleşmesi ile siyasal marjinalleşme arasında üniversite öğrencileri arasında kurulan bağlantı doğrudan bir tepkiyi içermez. Çoğunlukla bu ilişkide “kariyer beklentileri” aracı rol oynamaktadır. Eğitimlilerin, işgücü piyasası riskleri

arttıkça; üniversite eğitiminden beklenen “beşeri sermaye” avantajlarına dönük şüpheler artar. Giderek yaygınlaşan “potansiyel işsiz” yargısı, üniversite eğitiminden beklentilerin azalmasına neden olur. Bireylerin kariyer planlarında bu tür toplumsal algıların etkilerinin oldukça belirleyici olduğunu ileri süren “sosyol-bilişsel kariyer teorisi (social cognitive career theory)”, bireylerin durumsal koşullar ile kurduğu ilişkinin beklentileri ve eğilimlerini şekillendirdiğini iddia eder (Lent, Brown, Hackett, 1994). Sonuçlara ilişkin beklentilerin olumsuzluğu kariyer beklentilerinin de zayıflamasına yol açar. Bu durumun çok boyutlu bir dezavantaj algısı yaratacağı açıktır ve daha kapsamlı bir “radikal tutum”a zemin hazırlayabilir. Dolayısıyla siyasal marjinalleşme ve güvensizlik, bireysel avantajlara ve eğitim kurumlarına olan güvensizlikle ile birleşerek kökleşen bir nitelik kazanır.

Bu çalışmada, “işsizlik riskinin yaygınlaşması nedeniyle baskı hisseden üniversite öğrencilerinin, gelecek ve kariyer beklentilerini düşürdükleri; bu durumun da siyasal marjinalleşmenin kaynaklarından birisi olabileceğini ileri sürmektedir. Bu amaçla ilk bölümde işsizlik kaygısının, siyasal marjinalleşmeyle ne tür bir ilişkisinin bulunduğu ve bu ilişkinin muhtemel boyutları ele alınacaktır. Daha sonra ikinci bölümde kariyer beklentilerinin bu ilişkideki aracı rolü ve özgün etkileri üzerinde durulacaktır. Çalışmada son bölümde ise, 5 üniversitede farklı fakültelerden seçilen bir örneklem üzerinde söz konusu faktörler arasındaki ilişki ampirik olarak somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

İşsizlik Kaygısı ve Siyasal Marjinalleşme

Günümüzde işsizliğin yaygın bir toplumsal sorun olarak görülmesinin temel nedenlerinden birisi, ortaya çıkardığı sonuçların çok boyutlu olmasındandır. İşsizlik sadece bireysel anlamda gelirden mahrum kalmanın getirdiği olumsuzlukların, anomik eğilimleri güçlendirmesinden dolayı bir sosyal sorun değildir. Modern toplumlar, kitlelerin “ücretli olarak” istihdam edilmesini içerir ve bu biçim en az üç boyutlu toplumsal anlama sahiptir. Bunlardan birincisi, ücretli emeğin “endüstriyel vatandaşlık” formunun merkezinde yer almasından doğan sonuçlara aittir. Marshall (2006) tarafından tanımlanan “endüstriyel vatandaşlık”, bireye siyasal, ekonomik ve sosyal olmak üzere kapsamlı bir “haklar” alanı tanımlar. Bu haklara erişim açısından ücretli istihdam içerisinde olmak belirleyicidir. Modern refah toplumları işsizliği dışlayıcı bir kategori olarak tanımlamaz ama bu durum genellikle geçici kabul edilir ve asli koşullar “istihdam ediliyor olmak” üzerine kuruludur (Kalleberg, Reskin, Hudson, 2000: 259-260). İkincisi ise daha çok sosyal psikolojik bir içeriğe sahiptir. Modern bireyin toplumsal anlamlar geliştirmesinde “benlik” algısı ve “öz-yeterlilik” duygusu önemli belirleyicilerdir (Bandura, 1999:11-13). Bu nedenle yetişkinler için istihdam ediliyor olmak bireysellik ve tatmin duygusu yanında; işbirliği, iletişim ve toplumsal bağlara sahip olmanın da bir göstergesidir. Son olarak da istihdamda olmak, sadece haklara erişebilir olmanın değil; aynı zamanda toplumsal ve siyasal hayata katılımın da bir göstergesidir (Bora, 2011:117).

Bu nedenle işsizliğin neden olduğu toplumsal sorunların, kapsamlı etkilerine dikkat etmek gerekir. Özellikle gençlik dönemindeki işsizlik durumu, söz konusu sorunların yapısında, bir takım kendine özgü risklerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu özgün risklerden bir tanesi de “siyasal marjinalleşme” ile ilgilidir. Gençlik dönemi, özellikle politik sosyalleşme bakımından temel toplumsal bağların kurulduğu bir evre olarak görülür. Gençlik, temel sosyalleşme evresinde edinilen değerlerinin değişebildiği veya bu değerlerin kökleştiği bir dönemi ifade eder. Bu nedenle “gençliğin” politik tutumlar açısından önemli olduğuna dair kanılar son yıllardaki araştırmalarla pekişmiştir (Flanagan, Sherrod, 1998; Pacheco, 2008; Solhaug, Kristensen, 2013). İşsizlik riskinin bu dönemde yoğunlaşıyor olması, gençlerin politik tutumlarının radikalleşmesine ve temel toplumsal ve demokratik değerlerin benimsenmesine engel olabilir. Daha ilerleyen yaş kategorilerinde, bu tür eğilimler doğal olarak daha düşüktür. Hem temel politik sosyalleşme tamamlanmıştır hem de fiili olarak işsiz olursa bile; geçmişteki muhtemel istihdam deneyimi yoluyla kurulan sosyal bağın daha net şekillenmesi ihtimali yüksektir. Bu nedenle işsizlik ve siyasal marjinalleşme arasındaki bağ, gençlik dönemine özgü bir risk olarak görülür. Siyasal marjinalleşme, vatandaşlığa ilişkin temel toplumsal ve demokratik değerlerin gelişimini engelleyebilir. Ayrıca bu dönemde benimsenen radikal tutumlar, kapsayıcı vatandaşlık ilişkisinin kurulmasını ilerleyen yaşlarda da kurulmasını zorlaştırabilir.

Bu ilişki kurulurken dikkat edilmesi gereken unsurların başında “marjinal” konumların nasıl tanımlanabileceği yer alır. Burada iki farklı eğilimin var olduğu ileri sürülebilir. Bu eğilimlerden ilki daha normatif bir içeriğe sahiptir ve *genel kabul görmüş moral kodların tekrarına dayanmayan eylemleri*, “marjinal” olarak değerlendirir (Horowitz, Liebowitz, 1968: 283 - 287). Burada kullanılan moral kodlar, çoğunlukla Habermas (1997) tarafından “burjuva kamusalılığı” olarak adlandırılan özgürlük, bireysellik ve eşitlik gibi “liberal” değer yargılarını içerir. Bu yargılar politik bir merkez oluşturur ve sağ, muhafazakarlık veya sol gibi politik saçımlara sahiptir. Ancak normatif bakış açısı, politik fikirlerin dönüşebilir doğasını ve politik normların değişken niteliğini göz ardı eder. Modern siyasal düşünceler tarihi boyunca yeni eğilimler ilk dile getirildiğinde çoğunlukla “norm” dışı olarak görülmüş; ancak daha sonra hem yaygınlaşarak normun bir parçası hem de normun niteliğini dönüştüren inşa sürecinin bir unsuru olmuştur. Örneğin modern ideolojik eğilimler içerisinde “işçi hakları” savunusu, bütün bir 19.yy boyunca radikalizmin öncelikli tanımlayıcısı olarak kabul edilmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası işçi hakları, muhafazakarlık da dahil olmak üzere, ideolojik eğilimlerin hemen hepsinin paylaştığı bir hassasiyet haline gelmiştir (Isin & Turner, 2007).

Diğer bakış açısı ise, siyaset psikolojisi geleneğindeki “demokratik kişilik” tanımından hareket ederek kişisel eğilimlerin ön plana çıkarılmasına dayanır ve bilişsel süreçlere öncelik verir (Greenstein, 1965; Vroom, 1959). Buna göre *radikalizm, demokratik tavır, değer ve tutumların dışında kalan davranış ile eylem alanını ifade eder*. Radikal tavırların bireysel olarak benimsenmesi, yerleşik kurumsal işleyi-

şe karşı tutumlardan; politik yabancılaşma ve vandalizme kadar uzanan bir süreci barındırabilir. Bilişsel ögelere bağlı bu çözümleme, marjinal fikirler ile bireysel endişeler arasında ilişki kurulmasını; bu nedenle de siyasal marjinalleşme - işsizlik arasındaki olgunun analitik biçimde ele alınmasını kolaylaştırır. Özellikle kolektif protesto hareketlerine yönelen bazı çalışmalar, bireysel endişelerin etkisini “*biyografik uygunluk (biographical availability)*” olarak tanımlar (Petrie, 2004). Buna göre sosyalleşme süreçleri ve toplumsal/sınıfsal konumlar ile içinde bulunulan olumsuz koşullar bilişsel olarak eşleştirilir. Bu bağlantılar aynı biçimde politik yönelimleri şekillendirmeye başlar. İşsizlik tam da buna uygun yapısal ve bireysel boyutları olan bir sorundur. Özellikle uzun süreli işsizliğin yapısal koşullara dönük eleştirel tutumları güçlendirdiği bilinmektedir (Furnham, 1982). Bu çabalar, marjinal olarak tanımlanabilecek tepkilerin sadece duygusal karşılıklar olarak anlaşılamayacağını; aynı zamanda marjinal tepkilere neden olan toplumsal koşulların bağını kurmaya çalışır (Jasper, 2011; Solhaug, Kristensen, 2013).

Bu iki yorum, “siyasal marjinalleşmenin” tanımı açısından belirleyici olsa da; pratikte ne tür eğilimlerin siyasal marjinalleşmenin sınırları içerisinde değerlendirileceğine dair bir gösterge sunma konusunda başarısızdır. Özellikle ampirik araştırmalarda ne tür bir değerlendirmenin benimseneceği sorunu açıkta kalır. Dolayısıyla ampirik araştırmalar içerisinde, kullanılan tanımlama kriterleri somutlaşmış ve giderek siyasal marjinalleşmenin nasıl tanımlanacağına dair anlayışı değiştirmiştir. Bunlardan en çok kullanılanlarından bir tanesi, Bay & Blekesaune (2002: 131-134) genelde hukuki çerçevenin dışına çıkmayı ve ana-akım siyasal partiler dışındaki marjinal sağ veya sol partileri desteklemeyi “siyasal marjinalleşme” olarak tanımlayan geleneksel yorumları genişletir. Üç boyutlu bir tanımlama stratejisi uyguladıkları çalışmalarında, marjinalleşmeye dönük araştırmaların ortak sonuçlarını kullanırlar. Bu çalışmalarda işsiz gençlerin marjinal fikirlere ilgi göstermesinin yanında; siyasal sisteme olan yaygın güvensizlik, siyasal sosyalleşmenin sekteye uğraması ve politik katılıma olan ilginin azalmasını siyasal marjinalleşmenin göstergeleri olarak görülür. Sonuçta, düşük siyasal güven (siyasetçilere ve kurumlara olan güvenin azalması), düşük siyasal sosyalleşme (siyasal tartışmalara katıl(a)mama) ve siyasal ilgisizlik (seçimlerde oy kullanmama, stk veya sendika üyeliğine ilgi göstermeme vb.) siyasal marjinalleşmenin boyutlarını oluşturur. Ancak en temel gösterge, toplumsal dönüşümün yönüne ilişkin fikirlere dir. Buna göre marjinal olmayan eğilimler toplumsal düzenin muhafaza edilmesi veya reformlar yoluyla dönüştürülmesine ilişkin merkez siyasal eğilimler olarak kabul edilirken; radikal dönüşüme olan inanç marjinalleşmenin öncü göstergesi olarak kabul edilir.

Bir başka değerlendirme girişiminde (Hammer, 2002: 134-136), normatif değerlendirme çerçevesine benzer bir mantığı kullanarak; siyasal katılım biçimlerini marjinal eğilimlerin göstergesi olarak değerlendirir. Buna göre oy kullanmak, sendika üyesi olmak veya bir sivil toplum kuruluşuna katılmak gibi biçimler düzenli politik eylemler (regular political activities) olarak değerlendirilir. Buna karşın gösteriler,

boycotlar, vahşi grevler, kamu binalarını işgal ve imza kampanyaları gibi eylemler düzensiz politik eylemler (irregular political activities) olarak tanımlanır. Siyasal marjinalizm ise, ikinci gruptaki eylemleri katılmak olarak tanımlanır. Genç işsizler arasında düzenli katılım biçimlerine dahil olma oranları, diğer gruplarla karşılaştırıldığında düşük kalmasına rağmen; düzensiz eylemlere katılım oranları, genç işsizlik – siyasal marjinalleşme ilişkisini teyit eder biçimde yüksektir.

Bir diğer somutlaştırma girişimi Giugini, Lorenzini (2013: 186-188)'ye aittir. Genç işsizler, gelirden mahrum olma nedeniyle ekonomik; arkadaşlık ilişkilerinin ve sosyal bağların zayıflaması nedeniyle sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıyadır. Marjinalleşmeyi ilgilendiren bir üçüncü boyut ise siyasal dışlanmadır. Siyasal dışlanma, Bay ve Blekasune (2002)'da olduğu gibi düşük düzeyde siyasal ilgi; politik kurumlara düşük güven ve sorunların çözümünde siyasal müdahaleleri yetersiz bulma eğilimlerini içerir. Bu etkilerle marjinalleşme, siyasal kurum ve otoriteyi protesto etmeye yatkınlık biçiminde somutlaştırılır ve bu tür protestolara katılım oranı marjinalleşmenin göstergesi olarak kullanılır¹.

İşsizlik, Kariyer Beklentileri ve Siyasal Marjinalleşme

İşsizlik oranlarının özelde de genç işsizlik oranlarının yüksek olması, sadece fiilen işsizlik sorunu ile karşılaşanlar için riskler oluşturmaz. Yapılan çalışmalar, işgücüne dahil olma kararında beklentilerin önemini ortaya koymuştur (Bradley, 1991: 1160 - 1161; Reuben, Wiswall, Zafar, 2017: 3-6; Rudd, Evans, 1998: 45-46). Bu nedenle yüksek işsizlik oranları, henüz işgücü piyasasına dahil olmamış ve bu konuda karar verecek olan grupların beklentilerini de etkiler. Yani genç işsizlik oranlarının yüksekliği beklentiler üzerinde etkiler yaparak, üniversite mezunu olmaya aday öğrencilerin kariyer tercihlerini ve mesleki beklentilerini şekillendirir. Bu açıdan işsizlik ve siyasal marjinalleşme arasındaki bağ, sadece işsizlik kalınan süreyle veya sadece fiili işsizler ile sınırlı kalan niteliğe sahip değildir. Henüz eğitim aşamasında, işgücü piyasasına giriş hazırlıkları yapan öğrenciler üzerinde de etkili olabilir.

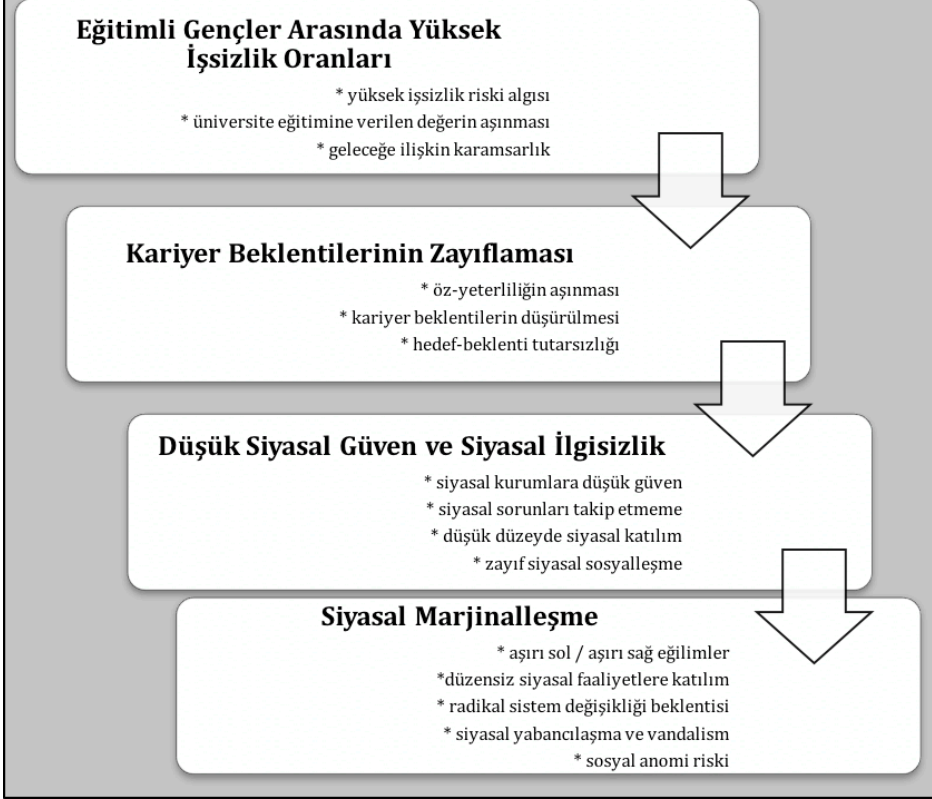
Söz konusu beklentiler genellikle kariyer ile ilişkili kavramlar kullanılarak analiz edilmeye çalışılır. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi, Bandura (1999)'nın eylem ve davranışların bilişsel ve aynı zamanda sosyal olarak şekillendiğine dair analizini merkeze alır. Buna göre bireyler, kariyer tercihlerini, “*yakın gelecekte belirli bir alanda istenilen eylemi gerçekleştirme kapasitesine olan inancı*” ifade eden öz yeterlilikler ile; “*yakın gelecekteki eylemlerinin muhtemel sonuçlarına yönelik kişisel tahminleri*” barındıran *beklentiler* arasındaki dengeyi gözeterek oluştururlar. Bu bakımdan üni-

¹ Bu yorumların düzensiz katılım biçimlerini “marjinal” olarak tanımlamaları, eleştiri konusudur. Ayrıca konvansiyonel siyasal katılımı, demokrasinin normatif yönü olarak kabul edilmesi hatalı bulunur. Söz konusu alternatif yorumlar, protestoya dayalı “düzensiz biçimler” siyasal katılımın yeni biçimleri olarak görür ve marjinallikle ilişkilendirmez. Ek olarak gençliğin yeni eğilimleri, politik ilgisizlik olarak tanımlanmamalıdır. Aksine gençler kendi özgün görüşlerine sahiptir ve bunu yerleşik normların dışındaki çeşitli yollar ile yerine getirirler. Ayrıntılar için bkz. (Sloam, 2014).

versite öğrencileri, eğitimin sağladığı fırsat ve avantajların fiili koşullardaki karşılıklarını; kendi kapasite ve koşullarıyla karşılaştırarak kariyer beklentilerini oluşturur. Eğitim koşulları ve bireysel yetenekler, beklentilerin tek başına şekillendiricisi olmaz. Aynı zamanda bu yeteneklerin değerlendirileceği alanlar olarak “işgücü piyasası” koşulları da öğrenciler tarafından dikkate alınır. Eğitim yoluyla edinilecek becerilerin işgücü piyasasında karşılık bulacağına inanılıyorsa kariyer beklentileri artar; tersi bir durumda ise azalır. İşsizlik oranlarının yüksekliği ve üniversite mezunlarının beklenen avantajlara erişemediği durumların yaygınlığı bu nedenle negatif bir etki yapar. Bu etkinin dolaylı sonucu, “öz-yeterliliğe” ilişkin sorgulamalara da neden olmasındır. Edinilen vasıfların işgücü piyasasında karşılık bulmadığını düşünmek doğal olarak öz-yeterlilik duygusunun da tahrip olmasına ve kişisel yeteneklerin yetersiz veya anlamsız bulunmasına yol açar (Erdoğan, 2011: 92-95). Öz-yeterlilik duygusunun azalması, kariyer beklentilerinin düşmesiyle sonuçlanır.

Burada önemli olan faktörlerden bir tanesi, üniversite eğitime dönük toplumsal anlamların olumsuz biçimde dönüşümünün yol açtığı “değer aşınması” ile zaman-finansal yatırım açısından getiri oranlarının düşmesinin yarattığı “çabaların karşılıksız kalması” fikridir. Bu iki faktör, bir tür “anomik durum” yaratır ve üniversite öğrencileri arasında güvensizlik ve politik öfkenin kaynağı haline gelir (Moreau, Leathwood, 2006; Standing, 2014). Üniversite dönemi öncesindeki beklentiler ve eğitime atfedilen değerler ile mezuniyet aşamasında oluşan geleceğe ilişkin öngörüler arasındaki mesafenin açıldığı görülür. Kariyer çalışmalarında bu durum “*he-def -“beklenti tutarsızlığı (aspiration-outcomes discrepancy)”* olarak tanımlanır. Bu durumda mezuniyet aşamasındaki öğrenciler arasında içsel koşulların değerlendirilmesine (yetersizlik, azim eksikliği vs.) dayalı benlik çatışması ve; işsizliğe neden olan yapısal koşullara öfke ve tepkiler yaygınlaşır (Metz,Fouad,Ihle-Helledy, 2009).

Tablo 1: Eğitimli Genç İşsizliği – Kariyer Beklentileri ve Siyasal Marjinalleşme İlişkisi

Kariyer beklentilerinin zayıflaması, büyük oranda üniversite eğitimi ile işgücü piyasası arasındaki “avantaj” ilişkisinin zayıflamasının bir sonucudur. Bu durum, eğitimli gençlerin işgücü piyasasına genelde dezavantajlı olarak giriş yaptığı; ancak giderek artan oranda avantajlara eriştiği yerleşik kariyer algısından marjinal bir sapmayı içerir. Günümüzde üniversite eğitimi vaat ettiği avantajları kısmen sağlayabilir ve çok sayıda üniversite mezunu, vasıflarıyla uyum göstermeyen ve hedefledikleri mesleki kimlikleri oluşturamayacakları koşullarda istihdam edilmeyi kabul etmek zorundadır (Standing, 2014: 130 -131). Başlangıçtaki olumlu beklentiler ve hedefler giderek yerini karamsarlığa bırakır ve “herhangi bir işte çalışıyor olmanın, işsiz kalmaktan daha iyi” kabul edildiği vasatlaştırılmış hedefler benimsenmek durumunda kalınır. Bu tür eğilimler, esnek işgücü piyasasının yaygınlaştırdığı “eğreti istihdam” koşullarının; üniversite öğrencileri açısından muhtemel gelecek olarak görülmesine neden olur. Bu koşulların yaygınlığının önemli toplumsal sonucu, “eğreti istihdamın”, “eğreti siyasallığa” dönüşme olasılığıdır (Wilson, Ebert, 2013: 270-272). Yapılan çalış-

malar, tüm dünyada gençlerin siyasal katılım düzeylerinde belirgin bir azalmanın olduğunu göstermektedir (Cammaerts, vd., 2016: 49-52). Ayrıca siyasal sisteme olan güven yine gençler arasında belirgin bir şekilde azalmaktadır (Henn, Foard, 2012) ve bu eğilimler işsiz gençler arasında daha net şekilde gözlemlenmektedir (Giugini, Lorenzini, 2013; Hammer, 2002).

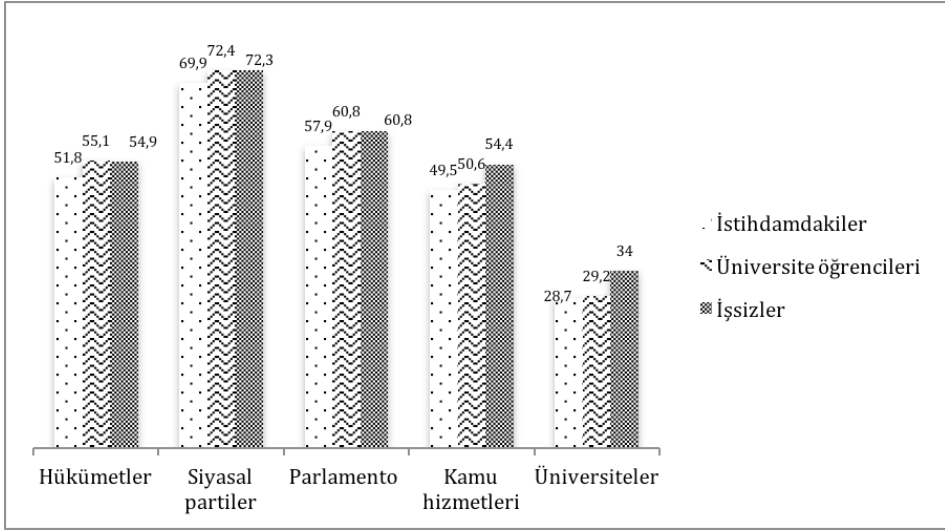
Bu durumun ortaya çıkmasında işsizlik riskinin önemli bir payı vardır. İşsizlik, “endüstriyel vatandaşlık” formunun sağladığı, katılım imkanları, sosyal çevre ve iletişim kanallarından mahrum kalmanın bir sonucu olarak siyasal sisteme olan güven ve sistemin işleyişine olan ilginin kaybolmasına neden olur (Bay, Blekesaune, 2002: 135 - 136). Ancak üniversite öğrencileri arasındaki yaygınlığın asıl nedeni beklentilerin gerçekleşmemesinin yarattığı yabancılaşma ve tepkiden kaynaklanır. Beklentilerinin boşa çıkacağı inancının, mezun öğrenciler arasında yaygınlaşması; hayal kırıklığının toplumsal nedenleri üzerine odaklanmaya ve sistemin radikal yorumlanmasına yönelik ilgilerin artmasına neden olabilir. Ek olarak yerleşik siyasal aktör ve kurumların işsizlikle mücadele politikalarının etkisiz kalması, marjinal siyasal eğilimlerin benimsenme olasılığını artırır.

Üniversite öğrencilerinin kariyerlerine ilişkin yaşadığı hedef - beklenti tutarsızlığı ve üniversite eğitiminin işgücü piyasasında sağladığı avantajlarının bir hayli azalması; bu gruplar arasında siyasal marjinalleşmenin önemli bir belirleyicisi olarak görülmelidir. Ancak bu ilişki sadece beklentilerinin karşılanmaması sonucunda oluşan öfkeyi içeren duygusal bir tepki olarak görülemez. Siyasal marjinalleşme güçlü bilişsel ön koşullara sahiptir². Hogg, vd. (2013:408-411) bu konuda bilişsel bir belirleyici olarak, belirsizlikten kaçınma ihtiyacına önem verilmesini tavsiye eder. Günümüz esnek işgücü piyasası koşullarında üniversite öğrencileri, belirsizliğin öngörülebilir beklentileri büyük ölçüde perdelediği koşullara tabi olmak durumundadır (de Lange, Gesthuizen, Wolbers, 2014). Üniversite öğrencileri, kariyer belirsizliklerinin artması karşısında, kendi konumlarının toplumsal olarak teyit edilmesine ihtiyaç duyar. Bu konuda benzer koşullara sahip diğer bireyler referans kaynağı olarak kullanılır. Aynı risklerle karşı karşıya olan gruplar, oldukça karmaşık nedenlere ve sonuçlara sahip işsizlik sorunu ile baş edebilecek daha açık ve öngörülebilir açıklamalara ilgi göstermeye başlar. Söz konusu açıklamalar, aynı zamanda üniversite öğrencilerinin yoksunluklarını tanımlayan değil; aktör olarak merkezde gören niteliklere sahip olmalıdır. Bu noktada marjinal siyasal fikirler oldukça cazip hale gelir. Genellikle köktenci inanç sistemleri olan marjinal fikirler; çoğunlukla deterministik ve net izlenebilir basit çözüm şemaları sunar. Sonuçta hem marjinal konumları kapsayabilir hem de belirsizliklerle baş etme konusunda bilişsel teşvikler sunar. Benzer sorunlardan mustarip ve buna ilişkin benzer net çözümleri paylaşan insanlar arasında yaratılan fikir birliği, belirsizliğin azaltılmasını sağlar. Bu özellikleri ile marjinal siyasal fikirler, kariyer hedeflerini gerçekleştirme konusunda hayal kırıklığı yaşayan

² Bundan farklı biçimde özellikle gençlik protesto hareketlerinde duygusal tepkilerin bilişsel öncüllerden daha fazla belirleyici olduğunu iddia eden analiz için bkz.(Galais, 2014)

ve belirsizliklerle baş etmek zorunda kalan üniversite öğrencilerinin ilgisini çekme potansiyeline kavuşur.

Nitekim yapılan araştırmalar, toplumsal düzenin daha radikal biçimde dönüşmesini isteyenlerin oranını üniversite öğrencileri arasında gün geçtikçe arttığını göstermektedir. Örneğin Eurostat tarafından 2017 yılında yapılan “Generation What?” araştırması sonuçlarına göre, gençler arasında seçimlerde düzenli siyasal katılım biçimlerine olan ilgi hızlı biçimde azalırken; sokak protestolarına katılma gibi “düzensiz” katılım biçimlerine katılım oranları artış göstermektedir (Mohdin, 2017). Daha açıklayıcı bir diğer veri kaynağı Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey)’dır. 2014 yılına ait veriler analiz edildiğinde üniversite öğrencilerinin siyasal eğilimleri daha net biçimde görülebilir³. (Grafik.1) incelendiğinde üniversite öğrenci grubunun siyasal kurumlara güvensizlik düzeyleri, istihdamdaki gençler ile değil; işsiz gençler ile benzerlikler taşımaktadır. Hükümetler, parlamento, siyasal partiler, kamu hizmetleri ve üniversitelere güvensizlik oranları istihdamdaki gençlerden belirgin biçimde daha yüksektir.

Grafik 1: Dünya Değerler Araştırması Gençlerin Siyasal Kurumlara Güvensizlik Oranları

Siyasal eğilim ve katılım biçimleri ele alındığında da (tablo.2) benzer bir sonuçla karşılaşılır. Üniversite öğrencileri düzenli siyasal katılım ortalamaları en düşük olan gruba ifade eder. Buna karşın düzensiz katılım formlarına katılım diğer iki gruptan da belirgin biçimde farklıdır. Ayrıca hem istihdamdakilere hem de işsizlere göre

³ Bu veriler, Dünya Değerler Araştırması – 2014 mikro veri setinden yararlanılarak türetilmiştir. <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>

sol siyasal eğilimleri en yüksek; sağ siyasal eğilimleri de en düşük grubu oluşturmaktadırlar. Siyasal ilgisizlik oranları, “siyasetle ne kadar ilgilisiniz?” sorusuna; “hiç ilgili değilim” cevabını verenlerin oranını gösterir. Üniversite öğrencileri arasında bu oran işsizlerden daha yüksek ancak istihdamdakilerden daha düşüktür. Tüm bu sonuçlardan hareketle marjinal siyasal eğilimler, düzensiz siyasal katılım biçimleri ve aşırı siyasal hareketlere ilgi biçiminde tanımlanırsa; üniversite öğrencileri arasında diğer gruplardan yaygın bir eğilim olduğu görülür. Burada, üniversite öğrencisi olmanın getirdiği politik sosyalleşme bir kenara bırakıldığında ve işsizlik kaygısının bir siyasal marjinalleşme kaynağı olarak dikkate alınması gereken bir belirleyicidir. Siyasal marjinalleşme konusunda yapılan çalışmalar daha çok işsizlik üzerine yoğunlaşmakla birlikte; eğitilmişler arasındaki yüksek işsizlik oranlarının yarattığı kaygıların; üniversite öğrencilerini de siyasal marjinalleşmenin yaygın olduğu kategorilerden birisi haline getirir.

Tablo 2: Dünya Değerler Araştırması Gençler Arasında Siyasal Katılım Biçimleri

	İstihdamdakiler	Üniversite Öğrencileri	İşsizler
Düzenli siyasal katılım (ort.)	2.54	2.51*	2.52
Düzensiz siyasal katılım (ort.)	2.48	2.61*	2.34
Siyasi eğilimler ölçeği (ort.)**	5.68	5.48*	5.66
Aşırı sol (%)**	5.8	6.6*	6.3
Aşırı sağ (%)**	7.1	6.3	7.8
Siyasal ilgisizlik (%)	25.1	25.8	28.6

*p<0.01

**siyasal eğilimler ölçeği ankete katılanların kendi eğilimlerini 10 puan üzerinden 1 sol -10 sağ olmak üzere değerlendirmeleri istenerek elde edilir. Aşırı sol, bu soruya 1 cevabı verenlerin oranı; aşırı sağ ise 10 cevabını verenlerin oranını gösterir.

Türkiye’de Üniversite Gençliği, Kariyer Riskleri ve Siyasal Marjinalleşmenin Boyutları

Türkiye’de üniversite gençliği, modernleşmenin bir tür aracısı olarak değerlendirilir ve eskiden beri bir politik aktör olarak görülür (Göle, 1998; Lüküslü, 2005). Bu açıdan üniversite gençliği çok uzun bir süre, marjinalleşmenin değil; yeni politik normların bir öncüsü olarak algılanmıştır. Ancak bu tablonun 1950’lerin sonundan itibaren, üniversite gençliği arasında artan politik hareketlilik nedeniyle değiştiği görülmektedir. Özellikle 1970’li yıllarda çoğunlukla şiddet içeren öğrenci eylemlerinin yoğunlaşmasıyla, “politik marjinalleşme”nin kaynakları ve etkileri üzerinden

tartışmalar başlamıştır. Söz konusu tartışmalar başlangıcından itibaren, işgücü piyasası koşullarını belirleyici bir öge olarak değerlendirilmiştir. Daha çok “*genç nüfus şişkinliği (youth bulge)*” olgusuna vurgu yapan değerlendirmelerin çıkış noktası, modernleşme süreci ve hızlı kentleşmeyle birlikte eğitime erişimin kolaylaşmasına karşın; avantajların aynı hızla artmamasıdır. Yoğun eğitilmiş işsizlik oranlarıyla sona erecek bu sürecin “siyasal marjinalleşmenin” asli kaynağı olduğu kabul edilir (Barakat, Urdal, 2009; Cramer, 2010). Bu açıklamalardan birisinde Mardin (2004: 277-286) politik marjinalleşmeyi, 1950’li yıllarda kentlere göç ile başlayan coğrafi hareketlilik sürecinin yarattığı anomik değişimin üniversite gençleri arasındaki karşılığı olarak değerlendirir. Bu tür eğilimlerin daha çok kırsal küçük kültürden gelen öğrenciler arasında yaygın olduğuna dikkat çeken analizinde, üniversite eğitimi ile kariyer imkanları arasındaki ilişkinin giderek zayıflamasının yol açtığı gerilimin belirleyici rolüne vurgu yapar. Modernleşme süreciyle yerinden edilen geleneksel değerlerin işlevini yükleneyecek Durkheimci anlamda organik toplum niteliklerinin (ulusal pazar, rasyonel akıl, işbölümünün farklılaşması vs.) oluşmaması, kökenleri Türk kültüründe bulunan “otoriteren” temelli marjinal eğilimlerin sağ ve sol versiyonlarının üniversite gençliği tarafından sahiplenilmesiyle sonuçlanır. Bu analiz bürokratik kadrolarda daralmanın yaşanmaya başladığı ancak piyasa fırsatlarının gelişmediği; fakat göç sürecinin ivmesinin güçlü olduğu 1970’ler Türkiye’sinde öğrencilerin politik sosyalleşmesi için açıklayıcı görülebilir.

Bu analizin dayanak noktalarından bir tanesi, üniversitelerin sağladığı politik sosyalleşme olanaklarının gençlik döneminde etkin olmasıdır. Bu sayede toplumsal gerilimler ile siyasal marjinalleşme arasındaki bağ kolaylıkla inşa edilebilir. Ancak 21. yy koşullarında marjinal politik eğilimlerin şekillenmesi farklı unsurlara sahiptir. Burada en önemli belirleyicilerden bir tanesi, üniversitelerin “politik sosyalleşmedeki” rollerinin zayıflamaya başlamasıdır. Özellikle 1980 sonrası kuşağın çoğunlukla apolitik olarak değerlendirilen yeni değerleri arasında (Lüküslü, 2005), politik iletişim kısıtlı yere sahiptir. Üniversite öğrencileri arasındaki siyasal eğilimlerin tanımlayıcılığı, daha çok zaten siyasal sosyalleşmenin baskın olduğu çevrelerden (örneğin ebeveynlerin siyasal rollerinin belirgin olduğu ailelere sahip öğrenciler arasında) gelen öğrenci arasında belirgindir. Üniversite eğitimi bu nedenle, giderek siyasal kimlikleri dönüştüren toplumsallaştırıcı rollerinden uzaklaşmıştır. Öğrenciler arasında biyografik uygunluğa sahip olanları, eğitim sürecinde siyasal kimliklerini daha net ortaya koyabilir ve bu gruptaki öğrencilerde “inançsal ve ideolojik keskinleşme” söz konusudur (Deniz, 2014: 186 - 188).

Siyasal sosyalleşmenin açıklama gücünün azalma başlaması, son yıllarda psikolojik faktörlere vurgu yapan çalışmalarda gözle görünür bir canlanma yaratmıştır. 2000’lerin başından itibaren, özellikle güvencesiz istihdam biçimlerinin ve yükselen işsizlik oranlarının etkisiyle artan “bürokratik kariyer” tercihleri, kamu sınavlarına yönelik ilgilinin yoğunlaşmasına ve kamuoyunu nezdinde işsizlik – üniversite arasındaki bağın bu bağlamda kurulmasına neden olmuştur (T. Bora, 2011:263-268).

Eğitimli işsizlik oranlarının yükselmeye başlamasının, üniversite öğrencileri arasında eğitimin değerine olan inancı zayıflattığı ve kariyer hedeflerine ilişkin endişelerin yaygınlaştığına dair gözlemler, psikolojik faktörlere dayalı araştırma alanını canlandırmıştır. Bu çalışmalardan görece erken tarihli olanında Ersoy-Kart, Erdost (2008), eğitimli işsizlik üzerine o güne değin yapılan çalışmaların işsiz gençlerin koşullarına odaklandığını; ancak benzer kaygıları taşıyan üniversite öğrencileri üzerindeki araştırmaların yetersiz kaldığı tespitinden hareket eder. Kariyer çalışmalarında da yoğun kullanıldığı şekliyle işsizlik riskinin üniversite öğrencilerinin özsaygısını (self-esteem) düşüreceğini ve bireysel yapabilirliklere olan inancın bir göstergesi sayılan “denetim odağı”nın farklılaşarak içten denetim duygusunu tahrip edeceği biçimde bir hipoteze sahiptir. Benzer bir sonucu test etmeye çalışan diğer bir araştırma Dursun,Aytaç (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarında farklı olarak işsizliğin yarattığı baskının “kaygı” duygusunu güçlendireceğini ve yüksek kaygı düzeylerinin bir diğer negatif duygu olan umutsuzluğun kaynağı olacağını iddia ederler. Bu ilişkinin üniversite öğrencileri arasında belirgin olduğu varsayımına sahiptirler. Sonraki çalışmalar (Aslan, 2015; Tayfun, Korkmaz, 2016; Üstün vd., 2014) söz konusu ilişkiyi takip ve teyit eden sonuçlara ulaşmıştır.

Psikolojik etkiler dışında bu çalışmaların ortaya koyduğu bir takım yapısal sonuçlar da dikkat çekicidir. Neredeyse ortak sonuç, kadınlardaki kaygı düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olmasıdır. Araştırmalar genellikle üniversitelerin farklı fakülteleri arasındaki kıyaslamaların da anlamlı sonuçlar türettiğini göstermiştir ve genel olarak hukuk, mühendislik ve sağlık gibi alanlarda eğitim gören öğrencilerin işsizlik kaygıları düşük; temel bilimler, fen bilimleri ve sosyal bilimlerde eğitim gören öğrencilerin kaygılarının ise yüksek olduğunu göstermektedir. Cinsiyetler ve fakülteler arası farklar, öğrencilerin işsizliğe ilişkin kaygılarıyla işsizlik oranları arasında güçlü bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Genç işsizlik oranları detaylı incelendiğinde eğitimli kadınlar arasında işsizlik oranı erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülür (Develi, 2013; DİSK-AR, 2015). Ayrıca fakülteler arasındaki işsizlik oranlarıyla, bu fakültelerin öğrencilerinin kaygı düzeyleri net biçimde aynı eğilimlere sahiptir (Kılıç, 2017). Bu durum bize üniversite öğrencilerinin tepkilerinin salt duygusal tepkiler olmadığını; farklı kategorilerin “durumsal” koşulları değerlendirerek eğilimlerini şekillendirdiğini gösterir. Bilişsel koşulların önemine ilişkin bu tespit, siyasal marjinalleşmenin değerlendirilmesi bakımından da son derece önemlidir. Bu çalışmaların ilgi çekici yanlarından bir diğeri ise beklentilerin aksine öğrencilerin üniversite eğitiminin iş bulma süreçlerine etkilerine yönelik iyimserliklerini koruduklarına gösteren sonuçlara ulaşılmasıdır. Dursun, Aytaç, (2012:379) araştırmaya dahil öğrencilerin neredeyse 4/5’inin iş bulma ümidine sahip olduğunu bulmuşlardır. Bu oran Tayfun, Korkmaz (2016: 543) çalışmasında biraz daha düşük (%72,6) olmasına rağmen yine de dikkat çekici düzeyde yüksektir. Tahmini işsizlik süresine dair eğilimler benzer niteliklidir ve öğrenciler, yine beklentilerin dışında bir değerlendirme ile muhtemel işsizliklerinin “kısa süreli” olacağına inanmaktadırlar (Aslan, 2015:78; Tayfun, Korkmaz, 2016: 543; Üstün, vd., 2014: 209-210). Ancak yine

de sürelerle ilişkin bu eğilimin dikkatli değerlendirilmesi gerekir. Standing (2014: 133-135) belirttiği gibi, yoğun işsizlik kaygısı altında gençler vasıflarını kullanamayacakları ve daha az tatmin edici işlerde istihdamı risk algısının yüksekliği nedeniyle daha çabuk kabul etmek zorunda kalabilirler. Yani odağın istihdama erişememekten çok; “iyi işlerde”(Kalleberg vd., 2000) istihdama erişememek olarak farklılaştırılması gerekebilir.

Psikolojik faktörlere vurgu yapan bu çalışmalar, işsizliğin yarattığı “bilişsel” öncüllerin ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Ancak bu literatürün en önemli eksikliği, öğrenciler arasındaki kaygı düzeyini, “eğitilmiş işsizlik” oranlarının doğrudan bir sonucu olarak kavramalarıdır. Çalışmalarda sıklıkla temel alınan, biçimde kaygı kavramı daha çok klinik psikolojideki anksiyete tablosunun bir uzantısıdır (Westman, Etzion, Horovitz, 2004). Gündelik koşullar içerisinde, diğer gruplarda olduğu gibi üniversite öğrencilerinin hayatında da çok sayıda faktörün kaygıyı desteklediği bilinmektedir. Yine özelde üniversite eğitimine ilişkin, işsizlik dışındaki çok sayıda sorunun kaygı düzeyleriyle ilişkisi vardır (Gizir, 2005). Freud (1992)’un ünlü analizinde olduğu gibi, modern toplumlar, çok sayıda kaygı kaynağına sahiptir ve geç modernleşme koşullarında riskler ve belirsizlikler kaygı düzeyini, sadece işsizler için değil tüm toplum için arttırmaktadır (Giddens, 2004). Buna karşın psikolojik açıklamalar, kaygıyı hipotetik düzeyde değerlendirdikleri için ulaşılan değerlendirmelerin ne düzeyde doğrudan işsizlik riskiyle ilişkili olduğunu ortaya koymakta zorlanırlar. Ek olarak, üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısının özgün koşullarını anlamada ve bunun (örneğin öz-saygı, öz-yeterlilikler veya kariyer beklentileri gibi) hangi faktörleri etkilediği konusunda bağlantılar geliştirmede yetersiz kalırlar.

Psikolojik etkilere odaklanan literatür dışındaki çalışmalarda ise özel olarak eğitilmiş işsizler veya üniversite mezunlarına odaklanılan çalışmaların sayısı bir hayli kısıtlıdır. Bu konudaki sayıca az araştırmalardan bir tanesi bir sivil toplum kuruluşu Esas Sosyal (2016) tarafından yapılmıştır. Bu araştırma eğitilmiş işsizliğin dört paydaşı kabul edilen işsizler, kamuoyu, ebeveynler ve üniversite öğrencilerini kapsamaktadır ve gruplar arası farklılaşmaları görmeye olanak tanır. Sonuçlar marjinalleşme açısından değerlendirildiğinde, üniversite öğrencileri arasındaki eleştirel eğilimlerin daha belirgin olduğu görülür. Örneğin uygulanan devlet politikalarının işsizliğin asli sebebi olduğu yönündeki yargıyı benimseme oranı öğrenciler arasında %30’la diğer gruplardan (%19) dikkat çekici biçimde yüksektir. Ayrıca eğitim sistemi ve özelde üniversitelerin yeniden yapılandırılması isteği diğer gruplara göre daha yüksektir. Üniversite öğrencilerine odaklanmayan ancak eğitilmiş genç işsizleri kapsayan önemli ve oldukça detaylı bir çalışma T. Bora, vd. (2011)’ine aittir. Nitel görüşmelere dayanan araştırmada, güvencesiz istihdam biçimlerinin eğitilmiş işsizliğin asli belirleyicisi olduğu ve bu sorunun bireysel ve toplumsal düzeyde karmaşık sonuçlar ürettiğini göstermektedir⁴. Bir diğer çalışmada Erdoğan, Özdemir (2015) Sakarya ili

⁴ Oldukça detaylandırılmış söz konusu araştırma, bu çalışmada bahsedilen temaların önemli bir bölümünü dolaylı olarak kapsar. Araştırmanın bir değerlendirmesi için bkz. (Boratav, 2011).

örneğinde eğitilmiş işsizlerin, imkan verildiğinde sağlık ve mühendislik gibi işsizlik oranları düşük alanlarda yeniden eğitim görme isteklerinin yüksek olduğu sonucunu bulmuşlardır. Bu sonuç işsizlerin risklere ilişkin yargılar geliştirirken işgücü piyasası koşullarını dikkate aldıklarının bir başka göstergesidir. Katılımcılar, muhtemel istidam koşulları konusunda oldukça mütevazı beklentilere sahiptir. Yarıdan fazlasının ücret beklentisi (en düşüğü asgari ücret olmak üzere 5 nominal aralık belirlenmiştir) asgari ücret ve hemen bir üstündeki kategoridir. Rezerve ücret (reel ücret) düzeyi ise beklenti ücretinin yaklaşık 11 puan aşağısındadır ve bu durum “hedef- beklenti tutarsızlığı”nın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Eğitilmiş işsizler arasında marjinalleşmeyle ilişkili olarak ayrıca kendi sosyal ilişkilerin zayıflamasının ve güven sorununun öne çıktığı görülmektedir.

Erdoğan, Özdemir (2015: 188)'in araştırmasının bir başka dikkat çeken sonucu, Türkiye’de eğitilmiş genç işsizliği değerlendirme konusunda etkin bir faktör hakkında ipuçları sunar. Araştırmaya katılan eğitilmiş işsizlerin çok önemli bir kısmı, işsizlik süresince aile bağlarının ekonomik ve sosyal desteğini ön plana çıkarmıştır. Araştırmaya katılanların yaklaşık yarısı aileleri birlikte yaşadıklarını; yaklaşık 1/6’sı bu nedenle büyük değişimler yaşamadıklarını; 1/3’i ailelerinde, 1/5’i de arkadaşlarından finansal destek aldıklarını belirtmişlerdir. Bu güçlü mekanizma diğer araştırmalarda da net biçimde ortaya konulmaktadır. İşsizlere dönük sosyal politika önlemlerinin yetersizliği karşısında; ailenin sağladığı ortam eğitilmişlerin işsizlik baskısını daha az hissetmelerine ve güvencesiz işlerde istihdam edilmek yerine, daha “düzgün” işler için bekleme süresinin uzamasına neden olabilir. A. Bora (2011a:184-187) bu durumun özellikle orta sınıf aileler arasında çok belirgin olduğunu iddia etmektedir. (Çelik, 2008: 441-443)’e göre sınıfsal farklar belirgin olmakla birlikte, işsizlere “düşük düzeyde koruma sağlayan” Türkiye’deki sosyal refah sisteminde aile kaynakları ölçüsünde işsizlik döneminde koruma alanı oluşturur ve bu normatif bağları güçlendirdiği için marjinal siyasal eğilimleri sınırlandırıcı bir faktör olabilir. Nitekim Türkiye gibi aile bağlarının güçlü dayanaklar oluşturduğu kültürlerde, eğitilmiş işsizlerin marjinal eğilimleri benimseme olasılığı düşük kalır. Örneğin Bay, Blekesaune (2002:136-138) 11 AB ülkesi verilerini kıyasladıklarında, genç işsizlik oranı en yüksek ülke olan İtalya’da işsiz gençler arasındaki siyasal marjinalleşme oranının en düşük olduğu sonucunu bulmuşlardır. Burada muhtemel açıklamada, Türkiye’dekine benzer olarak, İtalya’da “düşük düzeyde koruma sağlayan refah sisteminde” ailenin güçlü rolüne vurgu yapılır⁵.

⁵ Benzer bir analiz için bkz.(Biggart,Kovacheva, 2006). Bu analizin sınırları için ayrıca bkz. (Baglioni, Mota, 2013)

UYGULAMA

Örneklem

Araştırma üniversite öğrencileri arasında kariyer beklentileri ile siyasal marjinalleşme eğilimleri arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi amacıyla Türkiye'deki beş üniversiteden toplam 1023 öğrenciyi kapsamaktadır. Türkiye'de üniversitelerin ve öğrencilerinin heterojen nitelikler gösterdiği bilinmektedir ve örneklemdeki üniversiteler seçilirken mümkün olduğu kadar bu çoklu yapıya özen gösterilmiştir. Türkiye'de üniversite sistemi 1980'lerden itibaren köklü bir değişim göstermiştir. Üniversite sayısı artarken, hem elit ve prestijli sayılabilecek (Cook, Frank, 1993) üniversitelerin sayısı artmış, hem de birinci kuşak üniversiteler yerleşik avantajlar yakalamıştır. Ayrıca 1970'lerde kurulan üniversiteler kurumsal gelişimlerini tamamlamışlar ve ikinci kuşak üniversiteler olarak faaliyet alanlarını geliştirmişlerdir. 1990'lardan itibaren ise 2000'lerde daha da hızlanacak eğilimler ile üçüncü kuşak taşra üniversiteleri eğitime başlamıştır (Günay, Günay, 2011). Örneklem bu yapıyı kapsayacak biçimde seçilmesine özen gösterilmiştir.

Örneklem dahil edilen üniversitelerden üç tanesi İstanbul'da yer almaktadır ve özellikle iki tanesi kolaylıkla "elit-prestijli üniversite" kategorisine dahil edilebilir. Yabancı dilde eğitim veren bu iki üniversite, diğerlerine oranla daha yüksek düzeyde giriş puanları ortalamasına sahiptir. İstanbul'daki bir diğer üniversite daha çok kitlesel eğitim vermektedir; ancak köklü bir tarihi vardır. İstanbul dışındaki iki üniversiteden birisi 1970'lerin ortasında kurulmuş ve kurumsal gelişimini tamamlamış "ikinci kuşak" üniversite kategorisindedir. Öğrenci yapısı ve düzeyi olarak İstanbul'daki köklü üniversiteye yakın nitelikler gösterdiği söylenebilir. Son üniversite ise 1990'ların başında kuruluşunun ardından hızlı bir kurumsal gelişim göstermiştir ve üçüncü kuşak üniversitelerin bir örneğidir. Örneklem, bu üniversitelerin fen, tıp, mühendislik, ziraat ve veterinerlik olmak üzere beş doğa bilimleri alanında eğitim gören öğrencilerini ve iktisadi ve idari bilimler, hukuk ve eğitim olmak üzere üç sosyal bilimler alanında eğitim gören öğrencilerini olmak üzere toplam sekiz fakülteyi kapsamaktadır.

Tablo: 3 Örneklem Genel Özellikleri

Aile geliri	$\bar{x}=2099,99$ (sd.1551,249)	Kardeş Sayısı	$\bar{x}=2$ (sd.1,51)
Eğitim	(%)3,9	Not ortalaması	$\bar{x}=2,6296$ (sd.0,5249)
Fen	(%)21,7	Üniversite mezunu ebeveyn	(%)37,4
Hukuk	(%)4,4	Üniversitede geçirdiği yıl	$\bar{x}=3,691$ (sd.1,0765)
İİBF	(%)31,3	Büyükşehir	(%)54,8
Mühendislik	(%)22,4	Şehir	(%)24,1
Tıp	(%)3,5	İlçe-köy	(%)21,1
Veterinerlik	(%)8,4	Kadın	(%)47
Ziraat	(%)4,4	Erkek	(%)53

Örneklemin özellikleri, (tablo.3)'de verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %31,3'ü üniversitelerin iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde, %22,4'ü mühendislik ve %21,7'si fen fakültelerinde eğitim görmektedirler. Geri kalan kısmı, eğitim, hukuk, tıp, veterinerlik ve ziraat fakültelerinde eğitimlerini sürdürmektedir. Örnekleme dahil olan katılımcıların, %47'si kadın; %53'ü erkektir. Öğrencilerin ortalama hane gelirleri 2.099 TL'dir ve ortalama 2 kardeşe sahiptirler. Aileye ilişkin bir başka gösterge %37,4'ünün ebeveynlerinden en az bir tanesi üniversite mezunu olduğuna dairdir (tabloda gösterilmeyen bir değer olarak %14,9'unun hem annesi hem de babası üniversite mezunudur). Ayrıca yarıdan fazlasının ailesi metropol şehirlerde; %21,1'inin ailesi ilçe ve köylerde yaşamaktadır. Örneklemin akademik başarı ortalaması 2,62'dir.

Ölçme Araçları

Çalışmada örnekleme dahil olan öğrencilere üç grupta sorular yöneltilmiştir. İlk gruptaki sorular genel demografik değişkenleri içerir ve fakülte, öğrenim yılı ve not ortalaması gibi eğitim koşullarını içeren sorular ile aile geliri, yaşanan yer, kardeş sayısı ve ebeveynlerin eğitim düzeyi gibi sosyo-ekonomik öncülleri ifade eden soruları kapsamaktadır.

Öğrencilerin siyasal marjinalleşme eğilimlerinin ölçülmesi için Bay, Blekesaune (2002:135-136)'nin kullandığı yöntem başvurulmuştur. Çalışmalarında Eurobarometer'in demokrasiden hoşnutluk ("*ülkemizde demokrasinin işleyişinden ne kadar memnunsunuz?*"), politikaya ilgi ("*ülkenin politik sorunlarına ne kadar ilgilisiniz?*"), siyasal sosyalleşme ("*arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde siyasal konuları ne sıklıkla konuşursunuz?*") soruları yöneltilmiştir. Beşli likert tipi cevapları olan bu sorularda verilecek düşük puanlar siyasal yabancılaşmanın göstergeleri olarak değerlendirilecektir. Siyasal marjinalleşme eğilimleri ise asli olarak, ("*size göre yaşadığınız toplum nasıl bir değişime ihtiyaç duyuyor?*") sorusuna verilen cevaplardan türetilmiştir. Bu soruya ("*toplumun yapısı korunmalıdır*") biçiminde verilen karşılıklar "muhafazakarlığı"; ("*reformlar yoluyla değişmelidir*") biçimindeki yanıtlar ise reformizmin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Marjinalizmin göstergesi olarak ise aynı soruya ("*devrimci /kökten biçimde değişmelidir*") şeklinde verilen cevap kullanılmıştır.

Son olarak öğrencilerin kariyer beklentileri Springer, vd. (2001) tarafından geliştirilen kariyer beklentileri ölçeği (KBÖ) kullanılmıştır. Bu ölçek, çalışma hayatından beklentileri bilişsel düzeyde değerlendiren 9 adet beşli likert biçiminde soruyu içerir. Ölçeğin güvenilirlik değeri kabul edilebilir alt değerlerin bir hayli üzerindedir ($\alpha = ,865$). Buradan elde edilen değerler, öğrencilerin kariyer beklentilerinin düşük veya yüksek olmasını gösterir. Ancak ölçek biçimde toplanan ve sürekli nitelik gösteren bu değerler, "kariyer beklentisi yüksek öğrenciler" - "kariyer beklentisi düşük öğrenciler" olarak iki grup halinde değerlendirilmesi düşünülmektedir. Bu nedenle kariyer beklentilerini değerleri, "*eşit genişlikli veride bölme (equal width binning)*" yöntemiyle (Dougherty, Kohavi, Sahami, 1995) iki gruba ayrılmış ve gruplar bu şekilde oluşturulmuştur.

- Bulgular

1. Kariyer Beklentilerine İlişkin Bulgular

Yukarıda bahsedildiği gibi, öğrencilerin kariyer beklentileri, yüksek değerler ve düşük değerler olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayrımın ne tür bir farklılaşma yarattığı (tablo.4)'den takip edilebilir. İlk dikkati çeken unsur, yüksek eğitilmiş işsizlik oranlarına rağmen öğrenciler arasında kariyer beklentilerinin yüksek düzeyde seyretmesidir ve işsizlik riski sanılandan daha az öğrenci tarafından hissedilmektedir. Öğrencilerin %87,5'unun kariyer beklentileri yüksek düzeydedir. Bu sonucun muhtemel nedenlerinden bir tanesi, üniversite eğitiminin sağladığı bireysel getiri oranlarının halen çok yüksek olmasıdır. Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de lise mezunu bir kadının tüm yaşamı boyunca elde edeceği net kazanç 32.000\$ civarında iken; üniversite mezunu bir kadının yaklaşık 81.000\$ civarındadır. Benzer eğilimler erkekler için de (35.000\$'a karşın 65.000\$) geçerlidir (Akkoyunlu-Wigley, Akkoyunlu, 2011: 379 - 380). Bir takım daralmalar yaşamakla birlikte, Türkiye halen yukarı doğru sosyal hareketlilik imkanları yüksek bir toplumdur ve eğitim halen bu tür avantajlara erişebilmenin en güçlü aracı olarak görülür (Tansel, 2013; Baştürk, 2011). Üniversite eğitime atfedilen toplumsal anlamların sürmesi, öğrencilerin beklentilerini iyimserleştiren bir etki yaratabilir.

Fakülteler arası farklılıklara bakıldığında ise, beklentilerin işgücü piyasası koşullarıyla olan güçlü bağlarıyla net biçimde bir kez daha karşılaşılır. Sırasıyla ziraat, veterinerlik ve tıp fakülteleri öğrenci beklentilerinin en yüksek olduğu alanlardır. Buna karşın sosyal bilimler alanındaki bölümlerin öğrencileri arasında düşük kariyer beklentisine sahip olanların sayısı daha yüksektir. Bu durum, işgücü piyasasının koşullarıyla doğru orantılıdır. Elde edilen sonuçlarda açıklanması önemli bir alan olarak hukuk fakültesinin durumu ilginçtir. Kariyer beklentileri düşük olan öğrencilerini oranın en yüksek olduğu fakülte hukuktur. Söz konusu sonuç detaylı biçimde araştırılmayı hak etmekle birlikte; ilk muhtemel açıklama hukuk fakültesinden mezuniyet sonrasında kariyer fırsatları yakalamanın görece daha zorluğudur. Ayrıca özellikle avukatlık mesleğinde güvencesizlik eğilimlerinin artması da bir faktör olarak değerlendirilebilir (Akbaş, 2013). Yine kardeş sayısının kariyer beklentilerini düşürdüğü görülmektedir. Buradaki ilişkinin dolaylı olması yüksek ihtimaldir. Eğitim sosyolojisine ilişkin çalışmalar, kardeş sayısının akademik başarıyı; ailenin kaynaklarının çok parçaya bölünmesi nedeniyle olumsuz etkilediğini göstermiştir (Jæger, 2009). "Kaynak seyrelmesi (resorce dilution)" olarak tanımlanan bu etki, not ortalamasını ve kariyer beklentilerini düşürebilir.

Aile yapısına ilişkin bir başka etki, ebeveynlerin en az birisinin üniversite mezunu olmasına ilişkindir. Normal şartlarda, ebeveynleri üniversite mezunu olan öğrencilerin kariyer tercih ve beklentilerinin daha tutarlı ve yüksek olması beklenir. Yine ebeveynlerin daha etkili yönlendirmesi yanında; daha güçlü toplumsal ağlara sahip olunması kariyer beklentilerini yükselten bir unsur olarak görülebilir (Thomsen, 2016). Ancak bunun tersi bir durum ile karşılaşılmasında, ailenin sağladığı koruyucu imkanların etkisini değerlendirmek gerekir. Olumsuz işgücü piyasası koşulları

bu kez, "hedef-beklenti tutarsızlığı" ihtimalini arttırabilir. Ayrıca üniversite mezunu ebeveynlerin gelir düzeyleri çok daha yüksektir⁶. Bu nedenle üst düzey kariyer hedeflerini, olumsuz işgücü piyasası koşullarında sürdürebilecek ve işsizliğe direnç gösterecek süreye sahip olabilirler. Bir başka faktör ise ebeveynleri üniversite mezunu olmayan grupların, üniversite eğitime atfedilen toplumsal anlamların daha fazla etkisinde kalmalarıdır. Üniversite mezunu ebeveynlere sahip öğrenciler, eğitim getirileri karşısında daha gerçekçi eğilimlere sahip olabilir. Bu faktörler, iki öğrenci grubu arasındaki farkın açıklamaları olarak görülebilir. Benzer bir etki büyük şehirden gelen öğrenciler ile kırsal bölgelerden gelen öğrenciler arasındaki farkın açıklanması için de kullanılabilir. Kırsal bölgelerden gelen öğrenciler, metropollerde yaşamış öğrencilere göre daha iyimser kariyer beklentilerine sahiptir.

Tablo 4: Kariyer Beklentilerinin Farklılaşmasının Temel Özellikleri

	KB (+) (%) 87,5	KB (-) (%) 12,5
<i>Aile geliri</i>	$\bar{x}=2.125,88$ (sd.1581,851)	$\bar{x}=1.918,95$ (sd.1309,555)
<i>Eğitim fakültesi</i>	(%) 87,5	(%) 12,5
<i>Fen fakültesi</i>	(%)85,1	(%)14,9
<i>Hukuk fakültesi</i>	(%) 84,4	(%) 15,6
<i>İİBF</i>	(%) 85,9	(%) 14,1
<i>Mühendislik fakültesi</i>	(%) 86,9	(%) 13,1
<i>Tıp fakültesi</i>	(%) 97,2	(%) 2,8
<i>Veterinerlik fakültesi</i>	(%) 91,9	(%) 8,1
<i>Ziraat fakültesi</i>	(%) 100	-
<i>Kardeş sayısı</i>	$\bar{x}= 1,97$ (sd. 1,378)	$\bar{x}= 2,17$ (sd.2,239)
<i>Not ortalaması (*)</i>	$\bar{x} =2,64$ (sd.0,176)	$\bar{x} =2,51$ (sd.0,562)
<i>Üniversite mezunu ebeveyn</i>	(%) 36,4	(%) 44,5
<i>Üniversitede geçirdiği yıl (*)</i>	$\bar{x} =3,65$ (sd.0,357)	$\bar{x} =3,91$ (sd.0,992)
<i>Metropol</i>	(%) 54,5	(%) 56,3
<i>İlçe / köy</i>	(%) 21,4	(%) 19,5
<i>Erkek</i>	(%) 84,7	(%) 15,3
<i>Kadın (**)</i>	(%) 90,6	(%) 9,4
<i>Prestijli üniversite</i>	(%) 83,9	(%) 16,1
<i>Orta düzey üniversite</i>	(%) 88,3	(%) 11,7
<i>3. kuşak üniversite</i>	(%) 86	(%) 14

(*) p<,010; (**) p<,001

⁶ Tabloda gösterilmeyen bir karşılaştırma olarak, üniversite mezunu ebeveynlere sahip öğrencilerin aylık hane gelirleri (M=2652,65; SD=1275,58); üniversite mezunu ebeveynlere sahip olmayan öğrencilerin hane gelirlerinden (M=1786,55; SD= 1819,23) daha yüksektir. Bu fark istatistiki olarak anlamlıdır [t(8)=-8,291, p=0,000].

Not ortalaması diğer çalışmalarda da olduğu gibi beklentilerin en önemli belirleyicilerinden birisidir ve bu çalışmada not ortalaması yüksek öğrencilerin kariyer beklentilerinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu fark istatistiki olarak da anlamlıdır. İstatistiki anlama sahip bir başka değişken, üniversitede geçirilen yıl ile ilgilidir. Kariyer beklentisi düşük öğrenciler daha üst sınıflarda yada daha uzun zamandır üniversite eğitimi alanlardan oluşur. Doğal olarak mezuniyete yakın dönemler kaygıların yüksek ve beklentilerin düşük olduğu dönemleri ifade eder. Ayrıca eğitimin normal sürelerin dışında uzaması da akademik başarının düşük olmasının bir göstergesi olduğu için kariyer beklentilerinin düşmesi beklenen bir sonuçtur.

İstatistiki açıdan çok daha önemli bir fark, cinsiyet faktörüne ilişkindir. Yapılan diğer çalışmalarda kadınların beklenti düzeylerinin daha düşük olduğu görülürken; bu çalışmada tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Burada muhtemel etkinin yine dolaylı bir değişkenle bağlantılı olduğu düşünülebilir. Kadın öğrencilerin not ortalaması, erkek öğrencilere göre daha anlamlı derecede daha yüksektir⁷. Bunun dışında cinsiyet rollerine ilişkin baskılar ve erkeklerin işsizlik karşısında daha kırılğan olması da bir faktör olarak değerlendirilebilir (N. Erdoğan, 2011:91-92). Bir başka fark beklenen alan, üniversitelerin niteliğine ilişkindir. Daha prestijli ve yabancı dilde eğitim veren üniversitelerdeki öğrencilerin kariyer beklentilerinin diğerlerinden yüksek olacağı varsayılabilir. Ancak elde edilen sonuçlar, bu varsayımın çok anlamlı olmadığı yönündedir. Hatta prestijli üniversite öğrencilerinin beklentiler, orta düzey üniversiteler ile kıyaslandığında daha düşüktür. İlk bakışta beklenmedik bir sonuç olarak görülse de, dolaylı etkilerin belirleyiciliğine dikkat edilmelidir. Prestijli üniversite öğrencilerinin çok önemli bir kısmının ebeveynleri üniversite mezunudur. Bu oran %76,4 iken genel ortalamanın %37,9 olduğunun hatırlanması önemlidir. Bir başka dolaylı faktör prestijli üniversite öğrencilerinin gelir düzeyleri, diğer öğrencilere kıyasla önemli ölçüde yüksek olmasıdır⁸. Yüksek gelir düzeyi, kariyer beklentilerini farklılaştırıcı bir etkide yaratabilir.

⁷ Kadın öğrencilerin not ortalaması (M=2,74; SD= 0,516) iken erkeklerin (M=2,52; SD=0,511) [t (9), p=0,000]

⁸ Prestijli üniversite öğrencilerinin aylık hane gelirleri ortalaması 3.156 TL., orta düzey üniversite öğrencilerinin 1.958 TL. ve üçüncü kuşak üniversitenin öğrencilerinin 1.874 TL'dir. Fark istatistiki olarak anlamlıdır [F (2,79) = 31,03, p=0,000].

2. Siyasal marjinalleşmeye ilişkin bulgular

Tablo 5: Kariyer Beklentilerinin Siyasal Marjinalleşmeye Etkileri

		KB (+)	KB (-)
<i>Ülkemizde demokrasinin işleyişinden ne kadar memnunsunuz? (*)</i>	1	25,1	36,7
	2	48,4	37,5
	3	9,9	11,7
	4	14,6	10,2
	5	1,6	3,1
<i>Ülkenin politik sorunlarına ne kadar ilgilisiniz? (*)</i>	1	2,8	5,5
	2	9,3	13,3
	3	49	38,3
	4	27,3	25
	5	11,5	18
<i>Arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde politik sorunlar hakkında ne kadar sıklıkla konuşursunuz?</i>	1	3,6	7
	2	13,8	13,3
	3	50,9	49,2
	4	24,7	21,1
	5	7	9,4
<i>Toplumumuz devrimci / kökten biçimde değişmelidir (*)</i>		18,6	28,6
<i>Toplumumuz reformlar yoluyla değişmelidir</i>			52,4
<i>Toplumumuzun yapısı korunmalıdır</i>		60,4	19
		21	
<i>Siyasal marjinalleşme</i>		$\bar{x}=2,61$	$\bar{x}=2,68$

(*) p<,005

Kariyer beklentilerinin nitelikleri açıklanmasının ardından; siyasal marjinalleşmenin genel niteliklerinden bahsedilecektir. Demokrasinin işleyişinden memnuniyet düzeylerine bakıldığında, öğrenciler arası memnuniyetsizlik oranlarının yüksek olduğu görülür. Gençlerin demokratik kurumların işleyişinden şikayetçi olmaları, çağdaş demokrasilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan bir tanesidir ve yüksek genç işsizliği oranları bu eğilimi güçlendirmektedir (Bay, Blekesaune, 2002). Benzer bir sonuç çalışmaya dahil olan örneklem için de geçerlidir. Ek olarak bu eğilim kariyer beklentisi

düşük öğrenciler arasında belirgin biçimde daha yüksektir ve aradaki fark istatistiki olarak da anlamlıdır [χ^2 (5, N=1023)= 0,02, $p<,005$]. Politik sorunlara ilgi konusunda da aynı yönde bir ilişkiyle karşılaşmaktadır. Kariyer beklentisi düşük öğrenciler, ülkenin politik sorunlarına daha az ilgi göstermektedir ve aradaki fark istatistiki olarak yine anlamlıdır [χ^2 (4, N=1023)= 0,02, $p<,005$]. Politik konular hakkında yakın çevreyle iletişim halinde olmak, katılımın bir boyutu olduğu gibi; bu konudaki ilgisizlikler de marjinalleşmenin bir göstergesidir. Örnekleme dahil olan öğrenciler arasında kariyer beklentileri düşük olan grubun politik iletişimi, yüksek olan grubun altındadır. Ancak bu iki oran arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Daha önce bahsedildiği gibi, toplumsal değişimin yönü ve değişim şiddetine ilişkin eğilimler, siyasal marjinalleşmenin en güçlü göstergelerinden birisidir. Kariyer beklentileri düşük olan öğrenciler arasında ilişkiyi teyit edecek biçimde, “devrimci / kökten” değişimi savunma oranı, kariyer beklentisi yüksek olan öğrencilerden daha fazladır. İki grup arasındaki fark, istatistiki olarak da anlamlıdır [χ^2 (1, N=1023)= 0,01, $p<,005$]. Buna karşın, (her ne kadar aradaki fark anlamlı olmasa da), yüksek kariyer beklentisi olan öğrenciler arasında, reformist değişim arzusu daha yüksektir. Benzer şekilde toplumsal değişimden çok, yapının korunmasına ilişkin eğilimler, yüksek kariyer beklentilerine sahip öğrenciler arasında daha belirgindir. Değişime ilişkin muhafazakar tutumların daha çok bu gruptakiler tarafından dile getirildiği görülmektedir. Son olarak bu dört temel değişken birleştirilerek oluşturulan (Heck, Thomas, Tabata, 2012:47-48) “siyasal marjinalleşme” değerine bakıldığında, kariyer beklentisi düşük öğrencilerin siyasal marjinalleşmesinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

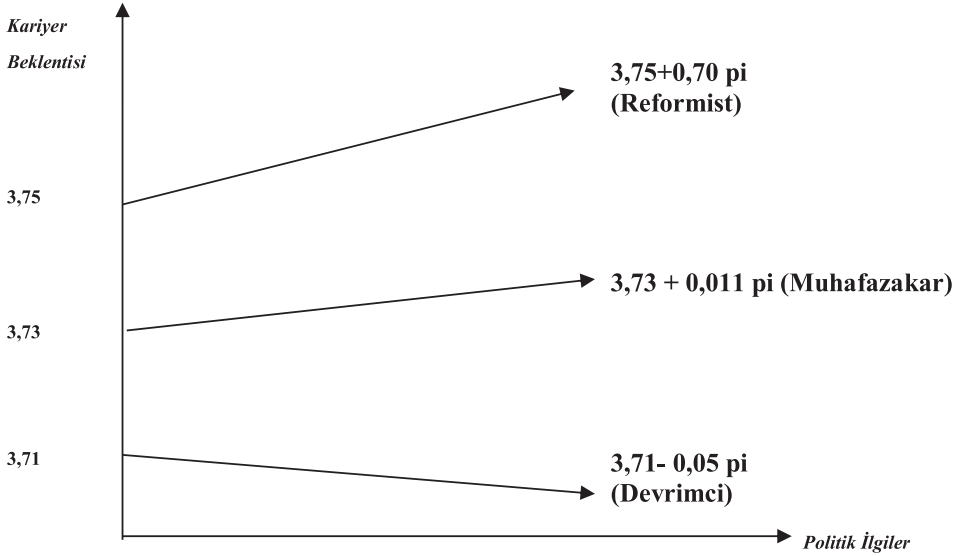
Betimsel analizler dışında, kariyer beklentiler ile siyasal marjinalleşme arasındaki ilişkinin çok değişkenli analizinin sonuçları, sonuçların netleşmesi bakımından anlamlı olabilir. Bu amaçla çoklu doğrusal regresyon modeli oluşturulmuştur.

$$Y = a + x(pi) - y(r) - z(pi*r) \quad (1)$$

(1) numaralı denklem, kariyer beklentilerinin politik tutumlardan nasıl etkilendiğini göstermek amacıyla kullanılacak çoklu doğrusal regresyon denklemini ifade eder. Burada (Y) kariyer beklenti ölçeğinden elde edilen değeri; (a) sabit terimi; (pi) öğrencilerin ülke siyasetine gösterdikleri ilgiyi gösterir. (x) değeri, bu ilginin alacağı katsayıyı göstermek için kullanılmıştır. Denklemdaki (r) değeri, devrimci / kökten toplumsal değişim isteğini gösterir ve (y) alacağı katsayı için kullanılmıştır. (z) ise siyasal ilgiler ile devrimci / kökten değişim isteğinin etkileşiminin katsayısı olarak kullanılmıştır.

$$Y = 3,76^* + 0,07^*(pi) - 0,02^{**}(r) - 0,06^*(pi*r) \quad (2)$$

(2) numaralı denklem oluşturulan basit doğrusal regresyon temel modelinin analiz sonucunu göstermektedir. Değişkenler ve değişkenler arası ilişkiler istatistiki anlamlılığa sahiptir (*, $p<,001$; **, $p<,005$). Ayrıca elde edilen \bar{R}^2 değeri 0,75'tir ve istatistiki açıdan açıklayıcı bu sonuca göre; siyasal marjinalleşme eğilimlerine göre kariyer beklentilerindeki farklılaşmalar, (grafik.1)'deki gibi oluşmuştur.

Grafik 2: Siyasal Marjinalleşme Eğilimlerinin Kariyer Beklentilerine Etkisi

Elde edilen değerler modele eklendiğinde, reformist siyasal tutumlara sahip öğrenciler arasında kariyer beklentilerinin ve ülkenin politik sorunlarına yönelik ilgilerin yüksek olduğu görülür. Bu reformist eğilimler ile görece yüksek politik ilgiler, kariyer beklentilerini de arttırmaktadır. Bu nedenle reformist tutumların, işsizlik kaygısının neden olacağı politik yabancılaşmayı azalttığı ve siyasal marjinalleşme olasılığını düşürdüğü görülmektedir. Benzer etkiler daha düşük düzeyde olmakla birlikte; toplumsal değişime karşı düzenin devamı yönünde muhafazakar eğilimler gösteren öğrenciler için de geçerlidir. Ancak daha radikal tutumlar açısından tablo değişim gösterir. “Devrimci / kökten” toplumsal değişim eğilimine sahip öğrenciler arasında, politik ilgiler zayıf ve dolayısıyla politik yabancılaşma olasılığı yüksektir. Bu durum kariyer beklentilerini de olumsuz etkiler ve görece en düşük düzeyde kariyer beklentilerine sahip öğrenciler bu gruptadır. Tüm gruplar değerlendirildiğinde, siyasal marjinalleşmeye ilişkin eğilimlerin; kariyer beklentilerini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Yani literatürde daha çok fiili işsizlik üzerinden kurulan bağlantılar, kariyer beklentileri üzerinden üniversite öğrencileri için de kullanılabilir. Bu bakımdan eğitilmiş işsizlik oranlarının yüksek düzeyinin, üniversite öğrencileri üzerinde de etkili olduğu ileri sürülmektedir. İşgücü piyasası odaklı kaygılar, öğrenciler arasında siyasal marjinalleşme eğilimlerini besleyen bir kaynak olarak görülebilir.

SONUÇ

Eğitimli işsizlik, çağdaş dünyada kapsamlı bir sosyal soruna işaret etmektedir. Özellikle güvencesiz istihdam biçimlerinin yaygınlaşması ve istihdamın koşullarındaki değişimler, eğitimin sağladığı geleneksel avantajları erozyona uğratmaktadır. İşsizliğe ilişkin riskler, işgücü piyasasına yeni giriş yapan gençlerin sahip olduğu dezavantajları katlamaktadır. Üniversite mezunlarının karşı karşıya kaldığı işsizlik riski, gençlik döneminin koşullarından dolayı özgün sonuçlar yaratır. Bunlardan önde geleni işsizlik ile marjinal siyasal fikirlerin benimsenmesi arasındaki güçlü bağlantıdır. Yapılan araştırmalar, genç işsizler arasında marjinal siyasal eğilimlerin daha belirgin olduğunu göstermektedir ve artan oranlı biçimde üniversite mezunu gençler için de benzer tespitler yapılabilmektedir. Siyasal marjinalleşme ve eğitimli genç işsizliği arasındaki ilişkileri ele alan kapsamlı bir literatürün varlığından bahsedilebilir. Ancak bu literatür, işsizliği bir risk olarak değil; daha çok bir “yoksunluk” biçimi olarak tanımladıkları için, fiili işsizlerin konumuna odaklanmıştır.

İşgücü piyasasında arzın şekillenmesinde “beklentiler”in anlaşılması, belirleyici bir dinamiğin dikkate alınması anlamına gelir. Yüksek işsizlik oranları, işgücü piyasasına henüz dahil olmamış; ancak giriş koşullarını değerlendiren gruplar için dikkate alınan bir faktördür. Dolayısıyla yüksek işsizlik oranları, giriş aşamasındaki üniversite öğrencilerinin güçlü biçimde hissettiği bir risk olarak karşımıza çıkar. Algılanan riskin büyüklüğü, fiili işsizlerinkine benzer etkiler yaratır ve siyasal marjinalleşme eğilimleriyle bu gruplar arasında da karşılaşılması yüksek bir olasılıktır. Siyasal sosyalleşme açısından üniversite gençliği önemli bir evredir. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde, üniversite gençliğinin politik bir aktör olarak görülmesinin tarihi eskidir. Ancak bu güçlü siyasal tutumlar, sistemin işleyişine yönelik arzu ve tepkilerle ifade edilir. Buna karşın özellikle 1950’lerden itibaren üniversite gençliği arasında yabancılaşma eğilimlerinin çoğu zaman siyasal şiddeti de içerecek şekilde yaygınlaştığı görülmektedir. Günümüzde yaşanan marjinalleşme eğilimleri iki bakımdan bu genel biçimin dışındadır. Öncelikle üniversiteler siyasal sosyalleşmenin bir aracısı olmaktan çıkmıştır. Genellikle “biyografik uygunluğa” sahip gruplar arasında, siyasal sosyalleşmenin baskın öğelerine rastlanılır. İkincisi siyasal marjinalleşme eğilimleri kimi zaman deterministik biçimler alan “toplumcu” niteliklerinden uzaklaşmış ve kurumlara güvensizlik içeren “bireysellemiş” yada “sinik” bir forma dönüşmüştür (Değirmenci, Kaya, 2014; Lüküslü, 2005). Bu nedenle “anomik” bir tavıra yakın biçimde, bireysel deneyim yolundan çıkarılabilecek daha çok psikolojik uyumsuzluk ve huzursuzluk olarak kavranmaya başlamıştır. Türkiye’de 2001 krizinden sonra şiddetlenen “eğitimli genç işsizlik” oranları, bu tarihten itibaren üniversite öğrencilerinde de hissedilen bir kaygı faktörü olarak görülmüştür. Son yıllarda bu kaygıların sonuçlarına odaklanan çalışmalar da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu literatürün en önemli katkılardan bir tanesi, siyasal marjinalleşme gibi olgulara zemin oluşturacak koşulların salt duygusal tepkilerle değil; daha çok risk algısı gibi bilişsel koşulların

etkisine dayandığını göstermesidir. Dolayısıyla siyasal marjinalleşme, bir tür psikolojik sapma değil; yapısal koşulların şekillendirdiği bilişsel bir sürece işaret eder. Bu sürecin detaylarını kavramak önem kazanır. Yaygın araştırmalar bu konuda ise eksikliklere sahiptir.

Üniversite öğrencilerine yönelik araştırmalardaki en temel eksiklik, kaygı-umutsuzluk ve işsizlik arasında hipotetik bir bağlantı kurulmasıdır. Üniversite öğrencileri arasında yüksek olduğu düşünülen kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin doğrudan işsizlikle ilişkili olup olmadığı sorusu genellikle açıkta kalır. Ayrıca işsizliğin yarattığı baskının ne tür bir bilişsel mekanizmayla kaygıya dönüştüğünün de açıklanması gerekir. Özellikle kariyer araştırmalarında yaygın olan eğilimler, bu konuda işlevsel olabilir. Üniversite öğrencileri kariyer kararlarını şekillendirirken genellikle dışsal koşulları dikkate alırlar ve bu nedenle “karar” sosyo-bilişsel bir süreçtir. İşsizlik gibi riskler karşısında, beklentilerini düşük düzeyde tutarlar ve buna yönelik bir sosyal uyuma hazır hale gelirler. Bu durum, aynı zamanda kariyer hedeflerinin aksamasına ve “hedef- beklenti tutarsızlığına” neden olur. Bu tutarsızlık, işgücü piyasası koşullarındaki risklerin yarattığı belirsizliklerden önemli ölçüde beslenir. Belirsizlik koşullarının marjinal siyasal eğilimleri güçlendirdiği bilinmektedir. Çünkü işsizlik gibi oldukça karmaşık nedenleri olan bir risk karşısında, deterministik ve köktenci çözümler sunan marjinal eğilimlerin benimsenme olasılığı artar. Dolayısıyla üniversite öğrencileri arasında, işsizlik doğrudan bir kaygı kaynağı değil; kariyer beklentilerine etki yapan bir dışsal koşuldur. Bu risk karşısında üniversite öğrencileri karamsar kariyer beklentilerine sahip olurlar ancak bir yandan hedeflere ulaşamamanın getirdiği gerilimle de mücadele etmek durumundadırlar. Marjinal siyasal eğilimlere meyletmenin, kökenleri bu ilişkiye aranabilir.

Diğer ülkelerde karşılaştırmalı olarak yapılan çalışmalar, siyasal marjinalleşmenin iki temel sacayağını göstermiştir. Birincisi siyasal marjinalleşme toplumsal ve demokratik kurumlarda güven duygusunun zedelenmesiyle siyasal katılıma ilgisizleşmeyi (apathy) içerir. İkincisi ise, marjinalleşmeyle birlikte toplumsal dönüşümün kapsamlı ve köktenci olmasına dair istekler artış gösterir. Bu iki faktörün değerlendirilmesi, bu çalışmada farklı niteliğe sahip beş üniversitenin, yedi farklı fakültesinde toplam 1023 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, üniversite öğrencileri arasındaki kariyer beklentileri halen yüksek düzeydedir. Düşük kariyer beklentisi, sosyal bilimler alanında eğitim görenler arasında yaygınlaşır. Buna karşın üniversitelerin yapısal farklılıklarının anlamlı bir etki yaptığı söylenemez. Hatta yabancı dilde eğitim yapan daha prestijli üniversite öğrencileri arasında kariyer beklentileri daha düşüktür. Başarı düzeyleri ile kariyer beklentileri arasında doğru orantılı bir ilişki mevcuttur ve kadın öğrencilerin beklenti düzeyleri daha yüksektir. Burada toplumsal cinsiyet rollerinin erkekler üzerinde işsizlik baskısını yoğunlaştırması ve erkek öğrencilerin daha düşük not ortalamasına sahip olması açıklayıcı olabilir.

Üniversite mezunu ebeveynlere sahip öğrencilerin kariyer beklentileri daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Burada üniversite mezunu ebeveynlerin, eğitimin getirileri konusunda daha gerçekçi ve risklere daha duyarlı olma konusunda etki yaptığı düşünülebilir. Siyasal marjinalleşmeye dönük etkilere bakıldığında düşük beklentilere sahip öğrencilerin politik ilgilerinin kısıtlı ve politik iletişim olanaklarının zayıf olduğu görülmektedir. Ayrıca düşük kariyer beklentilerine sahip öğrenciler arasında, “devrimci / köktenci” toplumsal değişim isteği anlamı biçimde yüksektir. Beklenti düzeyi arttıkça öğrencilerin orta düzeyde toplum yapısının korunmasını içeren muhafazakar ve daha da arttıkça “reformist” değişim isteklerinin yüksek olduğu görülmüştür. İşsizlik riski, kariyer beklentileri üzerinde etki yaparken; düşük kariyer beklentileri işsizlerde olduğu gibi, üniversite öğrencileri arasında da marjinalleşmeyi besleyen bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Eğitimli işsizliğin sonuçları değerlendirilirken; bu dolaylı toplumsal ve siyasal faktörün hesaba katılması bu nedenle önem kazanır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, K. (2013). Sınıf ve Orta Sınıf Tartışmaları Arasında Yıldızlı Yakalılar: Avukatlar İşçileşiyor mu? *Praksis*, (32), 115-144.
- Akkoyunlu-Wigley, A., Akkoyunlu, B. (2011). Türkiye’de Eğitim Değerinin Ölçülmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 375-385.
- Aslan, B. Y. (2015). Genç İşsizliğe Yönelik Alan Araştırması : Üniversite Öğrencileri Arasında Kaygı ve Umutsuzluk. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(2), 71-86.
- Baglioni, S., Mota, L. F. O. (2013). Alike but not alike: Welfare state and unemployment policies in Southern Europe. Italy and Portugal compared. *International Journal of Social Welfare*, 22(3), 319-327.
- Bandura, A. (1999). Exercise of Personal and Collective Efficacy in Changing Societies. (eds. A. Bandura), *Self-Efficacy in Changing Society* Cambridge: Cambridge, 1-44. University Press.
- Barakat, B., Urdal, H. (2009). Breaking the Waves? Does Education Mediate the Relationship Between Youth Bulges and Political Violence? *The World Bank - Policy Research Working Paper*, <http://doi.org/doi:10.1596/1813-9450-5114>
- Baştürk, Ş. (2011). *Türk Toplumunda Sosyal Sermaye, Toplumsal Ağlar ve Sosyal Hareketlilik*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa
- Bay, A.-H., Blekesaune, M. (2002). Youth, unemployment and political marginalisation. *International Journal of Social Welfare*, 11(2), 132-139.
- Bell, D. N. F., Blanchflower, D. G. (2010). Youth Unemployment : Déjà Vu ?, <http://ftp.iza.org/dp4705.pdf> (erişim tarihi: 28.07.2017).
- Biggart, A., Kovacheva, S. (2006). Social Change, Family Support, and Young Adults in Europe. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (113), 49-61.
- Bora, A. (2011a). Aile: En Güçlü İşsizlik Sigortası. (eds. Bora, T., vd.) *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği* , , İstanbul: İletişim Yayınları, 181-201.
- Bora, A. (2011b). Çalışmakla Var Olacağım Gibi...: İşsizliğin Duygu Dünyası. (eds. Bora, T., vd.) *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 117-139.
- Bora, T. (2011). “KPSS’ye Sığındım..”:İşsizler, Seçme Sınavları, Stres ve Adalet Duygusu. (eds. Bora, T., vd.) *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 259-273.
- Bora, T., Bora, A., Erdoğan, N., Üstün, İ. (2011). *Boşuna mı Okuduk?: Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Boratav, K. (2011). "Boşuna mı Okuduk?", <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav/bosuna-mi-okuduk-43993>, (erişim tarihi: 08.08.2017).
- Bradley, S. (1991). An Empirical Analysis of Occupational Expectations. *Applied Economics*, 23(7), 1159–1174.
- Britt, C. L. (1997). Reconsidering the unemployment and crime relationship: Variation by age group and historical period. *Journal of Quantitative Criminology*, 13(4), 405–428.
- Cammaerts, B., Bruter, M., Banaji, S., Harrison, S., Anstead, N. (2016). *Youth Participation in Democratic Life: Stories of Hope and Disillusion*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Cankurtaran Ontas, O., Buz, S., & Hatiboglu, B. (2013). Youth and political participation: case in Turkey. *European Journal of Social Work*, 16(2), 249–262.
- Carle, J. (2000). Political activity in the context of youth unemployment. Experiences from young people in six Northern European countries. *Young*, 8(4), 16–39.
- Cook, P. J., & Frank, R. H. (1993). The growing concentration of top students at elite schools. *Studies of Supply and Demand in Higher Education*, <http://www.nber.org/books/clot93-1>, (erişim tarihi: 09.07.2017).
- Cramer, C. (2010). Unemployment and Participation in Violence. *World Development Report 2011 Background Paper*, 37, <http://web.worldbank.org/archive/website01306/web/pdf/wdr%20background%20paper%20-%20cramer.pdf> (erişim tarihi: 04.08.2017).
- Çelik, K. (2008). "My state is my father": youth unemployment experiences under the weak state welfare provisions of Turkey. *Journal of Youth Studies*, 11(4), 429–444.
- de Lange, M., Gesthuizen, M., Wolbers, M. H. (2014). Consequences of flexible employment at labour market entry for early career development in the Netherlands. *Economic and Industrial Democracy*, 35(3), 413–434.
- Değirmenci, N., Kaya, B. (2014). 2014 Başkanlık Seçim Sürecinde Gençlerde Siyasal Güven Ve Sinizm : Genç Diyojenlerden Genç Vatandaşa. *Toplum ve Demokrasi*, 9(19–20), 109–126.
- Deniz, A. Ç. (2014). *Öğrenci İşi: Üniversite Öğrencilerinin Gündelik Hayatı - İstanbul Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Develi, H. (2013). Eğitimli kadınların istihdamı iç acıcı değil..., <https://www.dunya.com/kose-yazisi/egitimli-kadinlarin-istihdami-ic-acici-degil/17739>, (erişim tarihi: 07.08.2017).

- DİSK-AR. (2015). İşsizlik rekor kırdı, üniversite mezunu kadınlarda işsizlik katlandı, <https://disk.org.tr/2015/02/issizlik-rekor-kirdi-universite-mezunu-kadinlarda-issizlik-katlandi/> (erişim tarihi:07.08.2017).
- Dougherty, J., Kohavi, R., & Sahami, M. (1995). Supervised and unsupervised discretization of continuous features. In *Proceedings of the 12th International Conference on Machine Learning*, 194–202. <http://robotics.stanford.edu/users/sahami/papers-dir/disc.pdf>, (erişim tarihi. 13.08.2017).
- Dursun, S., Aytaç, S. (2012). Üniversite Öğrencilerinin İşgücü Piyasasına Yönelik Beklentileri ile Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 373–388.
- Erdoğan, E., Özdemir, M. Ç. (2015). *Eğitilmiş Genç İşsizliği Araştırması: Sakarya İli Örneği*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Erdoğan, N. (2011). Sancılı Dil, Hadım Edilen Kendilik ve Aşınan Karakter: Beyaz Yakalı İşsizliğine Dair Notlar. (eds. Bora, T., vd.) *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*, İstanbul: İletişim Yayınları,75-115.
- Ersoy-Kart, M., Erdost, H. E. (2008). Unemployment Worries Among Turkish University Students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36(2), 275–288.
- Esas Sosyal. (2016). *Türkiye ’de Diplomalı Gençlerin İşsizliği Kamuoyu Araştırması, 2015*. <http://www.esassosyal.org/files/arastirmalar/EsasSosyal-Ipsos-Kamuoyu-Issizlik-Arastirma-Sunumu.pdf>, (erişim tarihi: 06.08.2017).
- Falk, A., Kuhn, A., Zweimüller, J. (2011). Unemployment and Right-wing Extremist Crime. *Scandinavian Journal of Economics*, 113(2), 260–285.
- Flanagan, C., Sherrod, L. R. (1998). Youth Political Development : An Introduction. *Journal of Social Issues*, 54(3), 447–456.
- Freud, S. (1992). *Endişe*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Furnham, A. (1982). Explanations for Unemployment in Britain. *European Journal of Social Psychology*, 12(4), 335–352.
- Galais, C. (2014). Half a Loaf Isn’t Better than no Bread : Employment-related Grievances and Emotions as Triggers of Protest in Spain. *IPSA 2014 World Congress*. Montreal. http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_32734.pdf (erişim tarihi: 21.07.2017).
- Gartell, M. (2009). *Unemployment and subsequent earnings for Swedish college graduates: A study of scarring effects*. IFAU - Institute for Labour Market Policy Evaluation. http://www.eale.nl/conference2008/Programme/PapersB/add70468_RkMW0QlaQe.pdf, (erişim tarihi: 04.08.2017)

- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giugini, M., Lorenzini, J. (2013). Employment Status and Political Participation: Does Exclusion Influence the Protest Behavior of the Young Unemployed? (eds. B. Andreosso-O'Callghan, F. Royall), *Economic and Political Change in Asia and Europe: Social Movement Analyses*, Dordrecht. 71-86.
- Gizir, C. A. (2005). Ortadoğu Teknik Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Problemleri Üzerine Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 196-213.
- Göle, N. (1998). *Mühendisler ve İdeoloji: Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Greenstein, F. I. (1965). Personality and Political Socialization : The Theories of Authoritarian and Democratic Character. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 361, 81-95.
- Gunay, D., Gunay, A. (2011). 1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Habermas, J. (1997). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hammer, T. (2002). Youth Unemployment, Welfare and Political Participation: A Comparative Study of Six Countries. (eds. G. A. Jorgen, P. H. Jensen), *Changing Labour Markets, Welfare Policies and Citizenship*, Bristol: Polity Press, 129-148.
- Heck, R. H., Thomas, S., Tabata, L. (2012). *Multilevel Modeling of Categorical Outcomes Using IBM SPSS*. New York: Taylor & Francis.
- Henn, M., Foard, N. (2012). Young people, political participation and trust in Britain. *Parliamentary Affairs*, 65(1), 47-67.
- Hobbins, J., Lahusen, C. (2015). Between Evasion and Activism: A Qualitative Inquiry into the Political Behavior of German and Swedish Long-Term Unemployed. *Partecipazione E Conflitto*, 8(3), 788-813.
- Hogg, M. A., Kruglanski, A., van den Bos, K. (2013). Uncertainty and the Roots of Extremism. *Journal of Social Issues*, 69(3), 407-418.
- Horowitz, I. L., Liebowitz, M. (1968). Social Deviance and Political Marginality: Toward a Redefinition of the Relation between Sociology and Politics. *Social Problems*, 15(3), 280-296.
- Işın, E. F., Turner, B. S. (2007). Investigating Citizenship: an agenda for citizenship studies. *Citizenship Studies*, 11(1), 5-17.
- Jæger, M. M. (2009). Sibship size and educational attainment. A joint test of the Confluence Model and the Resource Dilution Hypothesis. *Research in Social Stratification and Mobility*, 27(1), 1-12.

- Jasper, J. M. (2011). Emotions and Social Movements : Twenty Years of Theory and Research. *Annual Review of Sociology*, 37, 285–303.
- Kalleberg, A. L., Reskin, B. F., Hudson, K. (2000). Bad Jobs in America : *American Sociological Review*, 65(2), 256–278.
- Kılıç, C. (2017). Bazı mezunlar işsiz kalmıyor. <http://m.milliyet.com.tr/yazarlar/cem-kilic/bazi-mezunlar-issiz-kalmiyor-2434264/> (erişim tarihi: 07.08.2017).
- Laanani, M., Ghosn, W., Jouglu, E., Rey, G. (2015). Impact of unemployment variations on suicide mortality in Western European countries (2000–2010). *Journal of Epidemiology and Community Health*, 69(2),
- Lent, R. W., Brown, S. D., Hackett, G. (1994). Toward a Unifying Social Cognitive Theory of Career and Academic Interest, Choice, and Performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79–122.
- Lorenzini, J. (2015). Subjective Well-Being and Political Participation: A Comparison of Unemployed and Employed Youth. *Journal of Happiness Studies*, 16(2), 381–404.
- Lüküslü, G. D. (2005). Constructors and Constructed: Youth as a Political Actor in Modernising Turkey. (eds. J. Forbig), *Revisiting youth political participation*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 29-36.
- Mardin, Ş. (2004). Türkiye’de Gençlik ve Şiddet. *Türk Modernleşmesi - Makaleler 4*, İstanbul: İletişim Yayınları, 251–289.
- Marshall, T. H. (2006). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Metz, A. J., Fouad, N., Ihle-Helledy, K. (2009). Career Aspirations and Expectations of College Students: Demographic and Labor Market Comparisons. *Journal of Career Assessment*, 17(2), 155–171.
- Mohdin, A. (2017). Europe’s youth don’t care to vote—but they’re ready to join a mass revolt. <https://qz.com/971374/europes-youth-dont-care-to-vote-but-theyre-ready-to-join-a-mass-revolt/> (erişim tarihi: 03.08.2017).
- Moreau, M.-P., - Leathwood, C. (2006). Graduates’ employment and the discourse of employability: a critical analysis. *Journal of Education & Work*, 19(4), 305–324.
- Morrell, S., Page, A., Taylor, R. (2001). Unemployment and Youth Suicide. *Economic and Labour Relations Review*, 12(1), 4–17.
- Pacheco, J. S. (2008). Political socialization in context: The effect of political competition on youth voter turnout. *Political Behavior*, 30(4), 415–436.
- Petrie, M. (2004). A Research Note on the Determinants of Protest Participation: Examining Socialization and Biographical Availability. *Sociological Spectrum*, 24(5), 553–574.

- Reuben, E., Wiswall, M., Zafar, B. (2017). Preferences and Biases in Educational Choices and Labour Market Expectations: Shrinking the Black Box of Gender. *Economic Journal*, 1–34.
- Rudd, P., Evans, K. (1998). Structure and Agency in Youth Transitions: Student Experiences of Vocational Further Education. *Journal of Youth Studies*, 1(1), 39–62.
- Scarpetta, S., Sonnet, A., & Manfredi, T. (2010). Rising youth unemployment during the crisis. *OECD Social, Employment, and Migration Working Papers*, (106), 35. http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/rising-youth-unemployment-during-the-crisis_5kmh79zb2mmv-en, (erişim tarihi: 29.08.2017).
- Sloam, J. (2014). New Voice, Less Equal. *Comparative Political Studies*, 47(5), 663–688.
- Solhaug, T., Kristensen, N. N. (2013). Political learning among youth: Exploring patterns of students' first political awakening. *Citizenship, Social and Economics Education*, 12(3), 174–185.
- Springer, S. H., Larson, L. M., Tilley, B. P., Gasser, C. E., Larson, L. M., Quinn, A. C. (2001). The Development of an Educational and Career Outcome Expectancy Scale. In *Annual Meeting of American Psychological Association*. San Francisco, CA. <https://eric.ed.gov/?id=ED462637>, (erişim tarihi: 04.05.2017).
- Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tansel, A. (2013). Private Tutoring and Inequitable Opportunities in Turkey. (eds. Bray, M., Mazawi, A. E., Sultana, R. G.), *Private Tutoring Across the Mediterranean: Power Dynamics and Implications for Learning and Equity*, Rotterdam: Sense Publisher, 177–186.
- Taş, N., Doğan, A., Önder, E. (2014). İşsizlik, Takibe Düşen Kredi ve Boşanma Oranı Değişkenlerinin Suç Sayısı Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Türkiye için Bölgesel Panel Veri Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 13–35.
- Tayfun, A., Korkmaz, A. (2016). Üniversite Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 534–558.
- Thomsen, J.-P. (2016). Test-Based Admission to Selective Universities: A Lever for First-Generation Students or a Safety Net for the Professional Classes? *Sociology*, <http://doi.org/10.1177/0038038516653097>
- TÜİK. (2017). İstatistiklerle Gençlik. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24648> (erişim tarihi: 05.06.2017).
- Üstün, G., Dedekoç, Ş., Kavalalı, T., Öztürk, F., Sapçı, Y., Can, S. (2014). Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin İş Bulmaya İlişkin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 200–221.

- Vardar, Ö. (2007). Government - University Interfaces, Globalisation and Internationalisation in Turkey. (eds. A. Pausits, A. Pellert), *Higher Education Management and Development: In Central, Southern and Eastern Europe* Münster: Waxmann-Verlag. 95-108.
- Vroom, V. H. (1959). Some personality determinants of the effects of participation. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 59(3), 322-327.
- Westman, M., Etzion, D., & Horovitz, S. (2004). The Toll of Unemployment Does Not Stop with the Unemployed. *Human Relations*, 57(7), 823-844.
- Wilson, S., & Ebert, N. (2013). Precarious work: Economic, sociological and political perspectives. *The Economic and Labour Relations Review*, (24), 263-278.